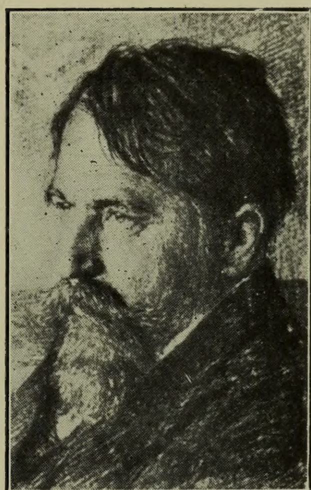
ימאוויטש:

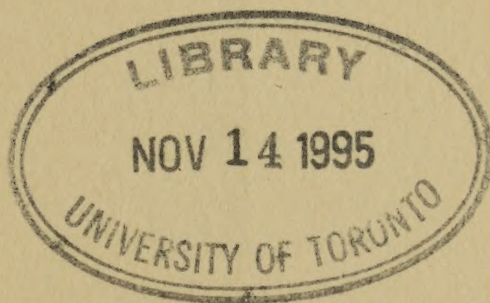
ארטור שניצלער

מ. י. האַיםמאָוויטש

ארטור שניצלער

אָפּהאַנדלונג

LIBRARY
NOV 14 1995
UNIVERSITY OF TORONTO

1.

צווישען דער גרופּע דייטשע מאָדערנע שרייבער אין עסטרייך, וואָס האָבען זיך אין דעם לעצטען העלפט פון אונזער יאָהרהונדערט אויסגעצייכענט אויפ'ן געביט פון דער שעהנער ליטעראטור, פאַרנעמט איינעם פון די אָנגעזעהענסטע פּלעצער, — אַרטהור שניצלער.

שניצלער באַלאַנגט צו יענער קאַטעגאָריע שריפטשטעלער, אויף וועלכע עס איז שווער באַשטימט אָנצואווייזען צו וואָס פאַר אַ ליטעראַרישע שולע אָדער ריכטונג זיי באַלאַנגען. איבערלייענענדיג שניצלער'ן איז שווער אויף איהם צו זאָגען, אַז ער באַלאַנגט צו דער נעאָראָמאַנטישער שולע, אָדער צו דער רעאַליסטישער, און אפשר גאָר צו דער אימפּרעסיאָניסטישער. און עווער צו באַשטימען, צו וואָס פאַר אַ ריכטונג, און שולע ער באַלאַנגט, איז נאָך דערפאַר, ווייל, אויסער דעם וואָס ער איז אַ באַדייטענדער שריפטשטעלער פון אויסערגעוועהנליכער באַגאַבונג, באַזיצט ער נאָך אויך געשמאַק און ער ווייס, אַז אויב אַ ווערק געווינט פיעל פון דעם, וואָס אין איהם ווערט אָפּגעשפּיגעלט די ריינע פּערזענליכע און קינסטלערישע באַציהונג צו אלע לעבענס ערשיינונגען און פאָרמען, פאַרלירט דאָס ווערק אָבער אויך זעהר פיעל, ווען עס ווערט גלייך אויף איהם אַרויפגעלעגט אַ געוויסער שטעמפּעל, פון אַ וועלכער עס איז ריכטונג.

שניצלער איז גאַנץ. און ער באַקומט זיין אמת'ע געשטאַלט און פיזיאָנאָמיע, ווען מען לייענט איהם איבער אין גאַנצען. און דעמאָלט ערשט איז שווער צו באַשטימען צו וואָס פאר א שולע ער געהערט. און דערפאַר וואָס איז שווער צו באַשטימען צו וועלכער גרופּע פון שרייבער ער באַלאַנגט, געווינט ער

א. שניצלער

זעהר פיעל אין דער מאָס, ווי ער וואָלט פיעל פארלאָרען פון זיין קינסטלערישע גאַנצקייט און עכטקייט, ווען מען וואָלט אויף איהם מיט זיכערהייט געקענט זאָגען: שניצלער איז אַ נעאָראָ־מאַנטיקער, שניצלער איז אַ רעאַליסט, שניצלער איז אַ סימבאָ־ליסט.

עס זיינען דאָ שרייבער, וואָס דער הינטער־גרונד פון זייער שאַפען איז איינפארביג: אַ גרויער, אַ שוואַרצער, — אָבער אַלץ אין איין טאָן. עס זיינען דאָ, פארקערט, שרייבער, וואָס דער הינטער־גרונד אויף וועלכען עס ווערט געוועבט זייערע געשאַ־פענע בילדער, איז אַ צוזאַמענמיש פון פיעלע פארבען, וועלכע האָבען די איינגענשאַפט מיט דעם, וואָס זיי זיינען אין אַ געוויסער אָרדנונג אָראַנזשירט, זיך צו שפּיעלען און בייטען פארבען קעגען דער זון.

אויב מען קען אין שניצלער'ס ווערק געפינען אַ באַשטימטען לייט־מאָטיוו, ווייזט עס אָבער ניט, אז שניצלער איז אַ שרייבער, וועלכער האָט אַ באַשטימטען גרונד־פארב. יע, שניצלער האָט כאַראַקטער און איז גאַנץ אָפט אויך איינגעשפּאַרט. אָבער אין דער זעלבער צייט איז ער אויך ווייך און נאָכגעביג, און עס ביי־טען זיך זיינע געמיט־שטימונגען, ווי עס בייטען זיך די פאַר־בען אויפ'ן הימעל ווען די זון פארגעהט.

ווייל אויך דאָס גאַנצע לעבען איז אַ פארבען־שפּיעל, גע־שפּיעלט געגען דער ליכט און וואַרימקייט פון דער זון. און אַזוי אויך איז די מענשליכע איינדרוקספאַלע און נאַכגעביגע נשמה, — און אַזוי אויך איז דער דיכטער.

שניצלער איז נים טיעף. אָבער עס קען זיין, אז טיעפקייט אין אונזער יאָהרהונדערט, וואו אַלעמענס אויגען זיינען געריכ־טעט אין דער הויך, איז גאָר קיין טוגענד נים.

אונזער יאָהרהונדערט, דער דעמאָקראַטישער יאָהרהונדערט פון דראַטהלאָזע טעלעגראַפען און עראָפּלאַנען, האָט אָפּגעשאַפט

אלע בערג, ווי אויך אלע טיעפקייטען. ער האט אלץ פארפלאכט און אויסגעגלייכט.

אין וואלטווירקליך נ״ט געווען קאמיש אין אונזער דעמאקראטישען צייט־אלטער, וועלכער האט שוין אזא גרויסען בית־עולם פון טיעפע און גרויסע גייסטער, צו זיצען אין קאמפאניע פון פעדער־לייכטע גייסטער און האלב עמאנציפירטע דאמען פון דער דעמאקראטישער וועלט און ריידען מיט זיי פון טיעפקייטען ?!

די קעניגרייך פון דעם אלוועלטליכען בירגער. די לופט באהערשט פון ערעפלאנען. דער לייכטער באגריף פון אלע עטישע און פילאזאפישע פראגען און די איבערגעטריבענע ליעבע פאר געמיטליכקייט און קליינע, ווארימע, האלב־קריסטליכע באקוועמליכקייטען — דאס איז אונזער סאלאן, וואו עס שוועבט א קינסטליכע לופט, וואו די מענשען פארשווענדען זייערע טעג און נעכט און ריידען מיט א פעדער־לייכטען געוויסען וועגען ליעבע, וועגען שטערען און וועגען הימלען.

פון די אלע דייטשע שרייבער אין עסטרייך, צייכענט זיך שניצלער אויס אלס מאדערנער דראמאטורג און ערצעהלער, מיט דעם, וואס ער ווייכט אויס אלע שארפע דראמאטישע עפעקטען, און איז אין גאנצען איבערגעגעבען צא שאפען א לירישע שטימונג, וואס דאס גיט זיך איהם אממעהרסטען אויך איין.

שניצלער איז געבאָרען געוואָרען אין וויען אין 1862. זיין פאָטער איז געוועזן ארצט און האָט זיין זוהן, ארטהור, געוויד־מעט צו דער פּראָפעסיע.

צו דריי און צוואנציג יאָהר האָט שניצלער געקראָגען זיין דיפּלאָם. און ער האָט דערנאָך צוויי יאָהר פּראַקטיצירט אין א האָספּיטאל. נאָכדעם ווי ער איז ארויס פון האָספּיטאל האָט ער באַקומען א שטעלע אלס אסיסטענט אין פּאָליקליניק, און אין דער זעלבער צייט האָט ער זיך אויך פארנומען מיט אלגעמיינער פּראַקטיק אין וויען.

ווארשיינליך האָט זיך דער יונגער דאָקטאָר נאָך פריהער פארנומען מיט ליטעראטור. אָבער דעם אָנהייב פון זיין ליטע־ראַרישער טעטיגקייט קען מען רעכענען דעם יאָהר 1893, ווען עס איז צום ערשטען מאָל ערשינען זיינע זיבען קורצע איינ־אַקטערס, פאַראייניגט אונטער דעם אַלגעמיינעם טיטעל „אנא־טאָל". באלד נאָכדעם זיינען פון איהם ערשינען צוויי דראַמען „ליבעליי" און „פריייווילד". אין 1895 האָט ער ארויסגעלאָזען אן ערצעהלונג מיט'ן נאָמען „שטערבען", נאָך וועלכער עס האָבען גלייך נאָכגעפאָלגט א רייהע ערצעהלונגען, ווי „בלומען", „איין אבשיעד", „די פרוי דעם ווייזען", „דער עהרען־טאַג", „די טאָדטען שוויינגען", „דער בלינדער געראָנימא און זיין ברודער", און „די גריכישע טענצערין". מיט פיער יאָהר שפּעטער איז ערשיענען שניצלער'ס בעסטע און כאַראַקטערישע טרילאָגיע „דער גרינע קאַקאַדו" אין דער פאָרמע פון דריי איינאַקטערס, וואו עס ווערט אין די דריי באַזונדערע איינאַקטער, (וואָס יעדער אקט באַזונדער האָט צו טאָן מיט אן אַנדער עפּאָכע), אויסגעדריקט און אָפּגעשפּי־

א. שניצלער

געלט אויף א זעהר אָריגינעלען שטייגער די גרונד שטימונגען פון זיין גאַנצער באַציהונג צום לעבען און מענשען.

דערנאָך זיינען ערשיענען זיינע דריי גרויסע דראַמען: „דער שלייער דער בעטריס", „דער איינזאַמע וועג", „דער רוף דעס לעבענס". שפּעטער איז ערשיענען זיין טעטראַלאָגיע „לע־בענדיגע שטונדען" „מאַריאָנעטען". אויסער דראַמען האָט שניצלער אויך פּאַרטגעזעצט צו שרייבען ערצעהלונגען אין 1900 איז ערשיענען „לייטענאַנט גוסטל", און דערנאָך „פרוי בערטאַ גאַרלאַן". אין 1908 איז ארויס זיין באַריהמטער ראָמאַן „דער וועג אינס פרייע".

שניצלער האָט אין זיין שריפטשטעלערשער קאַריערע ניט דורכגעמאַכט קיינע ליטעראַרישע שולען און ריכטונגען. זיין פּאַרגאַנגענער וועג איז געווען אַ גלייכער, איבער וועלכען ער איז כמעט רוהיג און געלאַסען, געגאַנגען, ניט ארומקוקענדיג זיך אין די זייטען וואו נייע שטרעמונגען אין דער ליטעראַטור האָבען ווי צוג־ווינטען געבלאָזען פון אלע זייטען.

אין אלגעמיין זיינען די דייטשע שרייבער פון עסטרייך גע־גאַנגען זייער באַשטימטען וועג. עס האָט אַמאָל געמאַכט אַ פּאַר־זוך וואַסערמאַן, צו דיכטען אויף שטאַרקע עקזאָטישע טעמען. זיינע דריי ערצעהלונגען „שוועסטער" שמעקען מיט דער זודינ־קייט און פּיעטעט פון „ווילליע דע ליל אַדאַן", כאָטש פון ריין קינסטלערישען און פּאָעטישען שטאַנדפּונקט שטייגען זיי פיעל אַריבער „ווילליע דע ליל אַדאַנס" ערצעהלונגען. אָבער וואַסער־מאַן האָט זיך באַלד פון די פרעמדע איינפלוסען אָפּגעטרייסעלט און ער האָט זיך אליין געפונען.

האָפמאַנסטאַל, מיט זיין פּאַרליעבע צו דער אַנטיקער וועלט, האָט זיך פון אָנהייב געראַנגעלט מיט דעם קלאַסיציזם, וועלכען ער האָט אַם ענדע באַהערשט אויף אַזוי פיעל, אַז שרייבענדיג אויף אַנטיקע און שטאַרקע ראָמאַנטישע טעמען, איז ער פונ־דעסטוועגען געבליבען מאָדערן, דורכזיכטיג און טריי צו זיך.

א. שניצלער

דער איינציגער הערמאן באהר האט זיך זעהר אפט נעבי־טען און איז געבליבען אהן א באשטימטער פיזיאגנאמיע.

פעטער אלטענבערג, דער אייגענטימליכער וויענער און אריגינעלער פעטער אלטענבערג, איז א קלאס פאר זיך אליין. און עס איז שווער, זעהר שווער איהם מיט אימיצען צו־צו־פאסען.

און אזוי ווי אויף פעטער אלטענבערגען, אזוי אויך אויף שניצלערן, קען מען באשטימט אנווייזען, אז ער איז ניט אונ־טערוואָרפען געוואָרען דעם איינפלוס פון וועלכען עס איז מייס־טער אדער ליטעראַרישע שולע. און שניצלער קען וועגען זיך מיט פולער זיכערהייט זאגען: איך בין שניצלער. און אויב עס איז ניט מעגליך אז איך זאל ווערען א צווייטער טאלסטאי, וויל איך אבער ניט זיין קיין צווייטער מאפאסאן. — אבער שניצלער וועל איך אייביג בלייבען.

שניצלער האט אנגעהויבען צו שרייבען אין די ניינציגער יאהרען. און ער האט זיך ערצויגען און געלעבט אין דער צייט, ווען די אידעען אין דער ליטעראטור פון דעם ניינצעהנטען יאהר־הונדערט האבען זיך שארף אפגעדרוקט אויף דעם גייסטיגען לע־בען פון יאהרהונדערט. ער איז אלס רייפער מאן און שרייבער, געשטאנען אויפ׳ן שוועל פון דער איבערגאנגס פעריאדע, וואו איין יאהרהונדערט האט זיך פארענדיגט און עס האט זיך אנגעהויבען א נייער יאהרהונדערט.

און די לופט און צייט פון אזא גרויסען איבערגאנג ווירקט זעהר פיעל אויפ׳ן גייסט און געמיט פונם קינסטלער, גלייך ווי עס ווירקען זעהר שארף אלע יאהר־צייט ענדערונגען אויפ׳ן דיכ־טער׳ס נשמה.

דער איבערגאנג פון איין יאהרהונדערט צום צווייטען, איז דאסזעלבע, וואס איבערקרייצען דעם עקוואטאר. מען דערפיהלט מיט אמאל גאר אנ׳אנדער לופט. יעדער יאהרהונדערט ליינט א שיכטע, א פאלד אויפ׳ן גייסטיגען לויף פון מענשליכען לע־בען, און ווי מיט א ווייסען קרייד צייכענט ער א שארפע ליניע

א. שניצלער

ארום דער קולטור זאמלונג פון מענשליכען שעפפערישען גייסט.

פול און רייך איז געוועזן דער מיטען און דאס ענדע פון דעם פארגאנגענעם יאהרהונדערט אין דער ליטעראטור געשיכטע.

אין אנהייב פון דעם פארגאנגענעם יאהרהונדערט האט מיט אמאל באהערשט די ליטעראטור פון אלע לענדער דער וויי־כער, מעלאנכאלישער פעסימיזם פון בייראן, לעאפארדי און לענוי. אין דער זעלבער צייט האט דער דייטשער ראמאנטיזם, דער טור־גענדהאפטער, זיסליכער און סענטימענטאלער, גענומען פאר־שפרייטען ווארצלען. דערנאך האט אין דער ליטעראטור גענומען הערשען די פראנצויזיש ראמאנטישע שולע, מיט א מעהר געליי־טערטען ראמאנטיזם, אבער דערפאר מעהר איבערגעטריבענעם און מעהר הערבאישען. אין דער זעלבער צייט האט אבער דער פראנ־צויזישער ראמאנטיזם געאטעמט מיט פיינקייט, ווערדע און גרויס־מוט.

דערנאך זיינען געקומען די רעאליסטען, ווי פלאבער, די ברידער גאנקור, נאכגעפאלגט פון א נאך מעהר פינקטליכער און אויספיהרליכער, מעהר ענטבלויזטער מעטאדע אין דער ליטע־ראטור. — נאטוראליסטען, האבען זיי זיך גערופען.

פאריז איז געוועזן דער צענטער, וואו ליטעראַרישע שולען זיינען איבער נאכט געבארען און פארלארען געגאנגען. פאעטען מיט עקזאטישע נייגונגען און אידעען זיינען ארויפגעשוואומען אויף דער ראמאנטישער אויבערפלעכע, וואו לאמארטין, טעאפיל גאטיע, אלפרעד דע'וויניע, סילי פרודאם, אלפרעד דע מיוסע און איבערהויפט וויקטאר הוגא, האבען געשפרייט זייערע קעניגליכע ווייסע זעגלען.

און זיינען זיי אנגעקומען די יונגע דיכטער אונטער א נייער פאהן!

אויף דעם זעלבען ים פון ראמאנטיזם, וואו עס האבען זיך באפעסטיגט די וואוילגעבארענע גייסטער און פארשטעהער פון דאס אידעלע, ערהאבענעס און גראנדיעזעס, זיינען ארויס־

א. שניצלער

נעשוואומען גייסטער, וועלכע האבען מיט יוגענדליכער אראגאנץ און מאיעסטעטישע זשעסטען געוואלט אויף טויט פאראורטיילען די אלטע פרומע, גוטע און זיסליכע פארשטעהער פון ראמאנטיזם.

באדלער, א שארפער און אויסגעשפראכענער רעאליסט, וואס האט פיינט געהאט בלומען, שטערען און הימעל, און וועלכער האט פאראכטעט ביז צום עקעל יענע ניט אויפריכטיגע אנגע־בלאזענקייט, וואס איז פול אין דער פאעזיע פון די יעניגע, פאר וועלכע אלץ אין דער וועלט איז שעהן, זיס און גלאט. ער האט געהאט א קרענקליכע פארליעבע צו אלץ, וואס איז גראטעסק און צונעפוילט. „נעקראפיל“, האבען איהם פיעלע אנגערופען.

נאך באדלערען זיינען זיי אין די צעהנדליגע אנגעקומען, ווי שוואמען נאך א רעגען. דער אלגעמיינער נאמען פאר די אלע יונגע פאעטען איז צו יענער צייט געוועזען „דעקאדענטען“; אבער זיי, די פאעטען אליין, וועלכע האבען דערפון ניט געוואוסט, האבען זיך צעברעקעלט אין פארשידענע קרייזען, ווי הידראפאַ־טען, סימבאליסטען, נעא־ראמאנטיקער, נעא־קאטאליקער, מאגיער און אימפערסיאניסטען.

עס זיינען דעמאלט ארויסגעשוואומען אזעלכע אויסגעצייי־כענטע דיכטער און שריפטשטעלער ווי ווערליין, רעמבא, מעלאר־מע, וויליע דע' ליל אדאן, דע'ארעוויל, זשאן מאראס, הואיסמאן, פאלאדען, לאפארג און רענע היל.

דער קאנצערט האט זיך אנגעהויבען. די טענער און מאטי־ווען האבען זיך פארשפרייט איבער דער גאנצער גייסטיגער און ליטערארישער וועלט, וועלכע איז מיט דעם גייסט אנגעשטעקט געווארען.

אין אלע לענדער און אין אלע ליטעראטורען האט זיך שטארק נעפיהלט די ווירקונג פון די פראנצויזישע דיכטער און שריפט־שטעלער פון דער ספעציעלער עפאכע, — און מערקווירדיג:

וויינינגער פון אלעמען זיינען באריהרט געווארען פון דעם אנפליה פון נייקייט, די עסטרייכישע שרייבער, דערהויפט די

אידישע גרופּע, און נאָך וויינינגער פון אלעמען איז שניצלער אָנ־
געריהרט געוואָרען.

דעריבער איז אויך שווער שניצלערען צו־צושרייבען צו וועל־
כער עס איז שולע אָדער גרופּע. שניצלער איז אַ טיפּישער וויע־
נער קינסטלער מיט „וויענער בלוט“, וועלכער באַזיצט אין פולער
מאָס די לייכטקייט, ווייכקייט, בייגיגקייט, עלעגאַנץ און קאַפּע־
געמיטליכקייט פון אן עכט מאָדערנעם מענשען, וואָס לייענט
זיינע אבענד־צייטונגען אין אַ ווינקעל פון קאַפע.

איבערלייענענדיג שניצלער׳ס ווערק, האָבען מיר אַ פאָל־
שטענדינגען באַגריף פון דעם גייסט, זיטען און ארט־לעבען פון
אונזער צייט, — און דאָך איז שניצלער פאַר קיין פאַל, ניט קיין
זיטען־מאָהלער. פאַר אַזעלכען צו זיין, איז ער צו פריי און ווייַ־
ניג פּינקטליך אין דער באַשרייבונג פון דעם אָרימען אלטאָגס־
לעבען. ער איז אויך ניט פּעדאַנטיש און טרוקען, ער האָט אום צו
זיין אַזעלכער, צו פיעל געמיט און גייסט.

ער איז אויך ניט קיין שטרענגער רעאַליסט, ווייל ער לייגט
קיינמאָל ניט די געוויכט אויף דער פּינקטליך אויספיהרליכער
שטרענגקייט פון דעם לאָגישען צוזאַמענהאַנג פון פּאַסירונגען
און באַשרייבונגען, וועלכע ער וויקעלט פאַר אונז פאַנאַנדער.

ער איז אויך ניט קיין דעקאַדענט, ווייל ער האָט זיך קיינ־
מאָל ניט געשטעלט די אויפגאַבע צו זיין קינסטליך. פאַר שניצ־
לער׳ען איז די נאַטור עכט און ליעב פון דער ערשטער האַנט,
ניט אַזוי ווי פאַר מעלאַרמען, פאַר וועלכען די נאַטור איז נאָר
באַשאַפען געוואָרען כדי זי זאָל זיך קענען אויסגיסען אין אַ שעה־
נעם בוך.

און דאָך איז אין שניצלער׳ן דאָ פון אַלץ צו ביסלאַך, ווייל
שניצלער איז אַ געטרייער קינד פון אונזער יאָהרהונדערטס, וואָס
האָט אָפּגעשאַפט אַלע טיפּקייטען און בערג, און וועלכער האַלט
אַלץ אין איין אויסגלייכען און פאַרפלאַכען.

אָט איז די פילאָזאָפיע פון אונזער צייט:

א. שניצלער

איז דען, ליעבער גאָט, דאָס אלץ ווערט, אַז מען זאָל דאָר־פען אַנגעשטרענגט קנייטשען דעם שטערען, אום אריינצודרינגען אין דער מיסטעריע פון שאַפען און זיין?... לוינט זיך דאָס?...

און איז דאָס גאַנצע לעבען ניט מעהר ווי אַ פאַרביילויפענדע פיעלפאַרביגע פאַנאראַמאַ, וואו אלץ פאַרשווינדט און ערשיינט ווידער?...

אין דער צייט פון דראָטלאָזע טעלעגראַפען און עראָפּלאַנען, וואו איין עלעקטרישער פונק קען אין איין אויגענבליק ארומקריי־צען עטליכע מאָל דעם ערד־קוגעל. לוינט זיך דען אין אַזאַ צייט צו זיין שווערמוטיג ווי אַ רוס, גרוי און איינטאָניג ווי אַ נאָר־וועגער?... לוינט זיך דען אין אַזאַ צייט צו פאַרטיפען?...

און אָט זיצט פעטער אלטענבערג, דאָס ראַפינירטע קינד פון אונזער יאָהרהונדערט מיט אראָפּגעהאַנגענע וואָנצען און גלע־זער אויף די אויגען. ער זיצט אין אַ ווינקעל פון קאַפע, רויכערט זיין טאַבאַק און טרינקט זיין קאַפע און קוקט זיך דורך די ברילען און רעגיסטרירט אלע באַוועגונגען און פיינקייטען פון דער מענש־ליכער נשמה... ער קוקט אויף די שאָטענס, וואָס ציהען פאַרביי איהם, און ער טראַכט פון זיי אין האלב אָפּגעריסענע, טיעפזיניגע פראַזען, פול מיט ליעבע, ראַפינירטער איראָניע און גראַציע.

ווער פאַרשטעהט איהם?... וועמען נעהמט ער אָן?...

ניין, אונזער דעמאָקראַטישע צייט איז די צייט פון אַנאַ־טאָל: — שניצלער האָט עס פאַרשטאַנען.

3.

שניצלער איז א איד, און איהם זיינען ניט פרעמד די אלע איינענשאפטען און פעהלערען, מיט וועלכע עס זיינען געבענשט די קינדער פון דער סעמיטישער ראסע.

פריהער פון אלעם איז ער א שטימונגס מענש, און די פאר־נאכט שאטענס און די דעמער־שטונדען, וועלכע זיינע אור־עלטערען האבען פון דורות אויף דורות און זיך און אין זיך גע־פיהלט אין די בין מנחה למעריב שטונדען, האבען אונבאוואוסט־זיניג איבערגעלאזען א טיעפען שפור אין זיין נשמה, און איהר אין גאנצען געוויגט צו דער איידעלער און ווייכער מעלאנכא־ליע און פאעזיע.

שניצלער איז שארפזיניג און איז גענייגט צום פאראדאקס. פאר שניצלערן עקזיסטירען ניט אזעלכע ערשיינונגען אין וועלכע מען זאל ניט קענען צווייפלען. ער איז א סקעפטיק, אבער וועמעס סקעפטיציזם פארפירט ניט ווייט און טיף. ער שווימט זיך נאר רוהיג איבער דער אויבערפלעכע: קיינעם ניט אנגרייפענדיג, קיינעם ניט מאכענדיג שווער. פארקערט, זיין סקעפטיציזם איז זעהר אפט גאר אנגענעם.

שניצלער באציהט זיך צו אלץ אין דער וועלט אהן א געוויסע איינגענעסענקייט און ליידענשאפט: ער האט ניט פיינט און ער האט אויך ניט ליעב. ער פארשפאטעט דעם פיליסטער, וועל־כען ער האט אין גרונד גאר ניט פיינט. שניצלער האט ניט קיין זינען פאר סאציאלע אונגערעכטיגקייטען: ער פראטעסטירט ניט. ער איז אן אויפריכטיגער קינסטלער, און ער באציהט זיך צו זיין קונסט מיט איבערגעבענהייט און ליעבע. ער מאהלט מיט וואר־רימקייט און געפיהל דאס ארומיגע און די מענשען פון יענעם

קרייז, וועלכע ער האָט אויסגעקליבען, ווייל זיי זיינען איהם איינ־פאַך נעהנטער ווי די איבעריגע.

און דאָס זיינען די מענשען אין וועמעס קרייז ער האָט זיך אַממעהרסטען געפונען, און וועלכע ער האָט אין גרונד ניט פיינט. און צו וועלכע ער פיהלט אַ באַהאַלטענע סימפּאַטיע.

און כאָטש שניצלער האָט אַ לאַנגע צייט אין זיין שרייבען ניט נעלאָזט פיהלען, אַז ער איז אַ איד, ווי עס האָט עס געטאָן וואַסערמאַן, פונדעסטוועגען האָט זיך אין אַלעם דעם, וואָס ער האָט געשריבען געפיהלט, אַז דער מייסטער איז אַ איד, — ווארום מיט ווערק איז אַזוי ווי מיט מענשליכע געזיכטער: עס איז קיינ־מאָל ניטאָ קיין שאַרפע און באַדייטענדע אורזאַכע אויף אַנצו־ווייזען, ווארום דער אָדער יענער באַלאַנגט צו דער און דער ראַסע, אָדער צו דעם און צו דעם פאָלק, אָבער פונדעסטוועגען איז אַלע מאָל זעהר לייכט צו באַשטימען די אָפּשטאַמונג פון יעדער איינ־צינען, וועלכער געהערט צו דער אָדער צו יענער ראַסע. ווייל דאָס, וואָס מען קען אָפט דייטליך ניט אויסטייטשען, רעדט פאַר זיך מעהר ווי דער שאַרפסטער סימן. און אַזוי איז אויך מיט ווערק. עס איז ניט נייטיג שטענדיג צו שרייבען פון אידישען לעבען, אַז מען זאָל דערפאַר וויסען, אַז דער שרייבער איז אַ איד. דער שרייבער קען אַפילו שרייבען פון פרעמדען לעבען און זיטען, און מען זאָל דאָך קענען אָנטאַפּען דעם באַהאַלטענעם אידען.

דער טרויער, וואָס פיהלט זיך אין שניצלער'ס ווערק איז אַ אידישער, און דאָך איז ער קיינמאָל ניט סענטימענטאַל. שניצ־לער איז פול מיט שטימונג, ווייל ער איז עמפּפינדליך. זיין עמ־פּינדליכקייט איז אַ עכט אידישע, שוין אַביסעל איבערגעטריבען און קראַנקהאַפט. מיט זיין קלאָרען אידישען קוק אויף אַלץ איז ער דאָך פונדעסטוועגען גענייגט צום מיסטיציזם און צו דאָס איבערנאַטירליכע. און פאַר איהם איז די וועלט, ווי דער פּאָעט זאָגט אין „דעם גרינעם קאַקאַדו“, „ווירקליכקייט פאַרוואַנדעלט

זיך אין שפּיעל — שפּיעל אין ווירקליכקייט". פאַר איהם, אלס א סקעפּטיקער, זיינען ניטאָ קיין באַשטימטע דאָגמען און קיין איבּיגע געזעצען.

שניצלער האָט ליעב דעם לעבען. ער איז ניט קיין פּעסימיסט, און וועגט ניט די סומע פאַרגניגען, וואָס מיר ציהען פון לעבען אַרויס, מיט דער סומע ליידען, וואָס מיר קריגען אין אומטויש דערפאַר. ער האָט דעריבער ליעב דעם לעבען, ווי עס האָט איהם ליעב איינער, וואָס האָט צום לעבען א פרעטענזיע:— אויסער דעם, וואָס ער געניסט אַלץ פון לעבען, איז נאָך דאָס לעבען צו איהם מיט וואָס פאַרפליכטעט: דאָס לעבען איז איהם שולדיג א גרויסען חוב.

און דעריבער האָט שניצלער צום לעבען אין אַלגעמיין א גאַר אַנדערע באַציהונג. ווייל דאָס לעבען איז שטענדיג איהם שולדיג, דעריבער זיינען אַלע זיינע העלדען ווייט פון צו טאָן עפּעס פאַר'ן לעבען, אין דעם זינען פון בייטראָגען צו איהם פון זייער פּערזענליכקייט, און זיי זיינען נאָר אַזעלכע, וואָס זיינען גרייט צו ציהען פון לעבען וואָס מעהר און געבען איהם וואָס וויינינער.

שניצלער'ס העלדען מאַטערט קיינמאָל ניט די עקאָנאָמישע פראַגע: — זיי לעבען.

ווי אַזוי זיי לעבען, פון וואַנען זיי ציהען זייער איינקונפט, ווי אַזוי זיי קעמפען פאַר זייער עקזיסטענץ, — דאָס ווייסען מיר ניט. און אונז געהט עס טאַקע ניט אָן אויך. אבי זיי לעבען און דרעהען זיך אויף גאָט'ס ערד. דער איינציגער קאַמף, וואָס זיי האָבען יע, איז מיט די געפיהלען און בעלי חובות.

שניצלער'ס העלדען זיינען וויענער, און זיי אַלע זיינען אַמ־מעהרסטען דורכגעדרונגען מיט'ן לעבען פון קאַפע און וואַלסער גייסט:

לייכט, עלעגאַנט און פול געמיט.

פאַר זיי איז דאָס לעבען און די נאַטור אויף אַזוי פיעל

וויכטיג, אויף וויפיעלביידע קענען זיי פארשאפען א לייכטען און געמיטליכע צייט־פארטרייב:

און זאלען די שטונדען, טעג און נעכט געהן, אויב זיי זיינען סיי ווי סיי באשטימט אוועק־צו־געהן; אבער אוועקגעהענדיג, זאלען זיי אמווענינגסטענס זיין דורכגענומען פון ליבליכער וואַרימקייט און לייכטען רייץ.

און אט איז דער לייטענאנט גוסטל, א גאנץ געוועהנליכער, עסטרייכישער אפיצער, מיט אלע אייגענטימליכקייטען פון דעם שאבלאנעם מיליטער קלאס, וועמעס געדאנקען האבען זיך קיינמאל אין לעבען ניט פארטראגען ווייטער פון זיין אייגענעם קערפער און פון זיין דאמע׳ס בודואר.

און אט דער לייטענאנט און לעבע־יונג, איז איינמאל אין אן אבענד געקומען צו אן אנדער באשלום: אלץ האט זיך מיט אמאל פאר איהם אומגעענדערט. אלץ האט זיך אין זיינע אויגען פלוצלינג אומגעביטען, און אלע, ביז אהער, געוועהנליכע לעבענס ערשיינונגען האבען אנגענומען אנ׳אנדער ליכט און פארב:

און ביז אהער, דאכט זיך, איז זיין לעבען געגאנגען גלאט, אן קיין זאך זיך ניט אנגעשטויסען. אבער מיט אמאל האט זיך אלץ אומגעביטען, און דער געוועהנליכער עסטרייכישער לייטענאנט, האט א טראכט געטאן אויף זיין שטיינער וועגען זעלבסטמארד.

און דאס וואס האט דעם לייטענאנט גוסטל אנגעשטויסען אויף אזעלכע טרויעריגע געדאנקען, איז געוועזן א גאנץ געוועהנליכער צוזאמענשטויס, וואס דער לייטענאנט האט געהאט מיט דעם דיקען בעקער מייסטער.

נאכדעם ווי לייטענאנט גוסטל האט זיך אפגעלאנגווייליגט אן אבענד אויף א קאנצערט, איילט ער זיך, צוזאמען מיט׳ן פובליקום, צום ארויסגאנג, און דא נעבען דעם גארדעראב צימער קומט פאר דער צוזאמענשטויס מיט דעם דיקען בעקער מייסטער.

ליטענאנט גוסטל ווערט אויפגערעגט, ווען דער מאן, וואס נים ארויס די זאכען באמערקט איהם ניט, און ער זאגט:

— צוויי הונדערט פיער און צוואנציג! דא הענגט ער! נו, האבען זיי קיין אויגען ניט! דא הענגט ער! נו, גאט זיי דאנק-... אלזא ביטע!...

דער דיקער פארשטעלט איינעם שיער די גאנצע גארדע-ראבע... ביטע זעהר!...

— געדולד, געדולד!

— וואס זאגט דער קערל!?...

— נור אביסעל געדולד!...

— איך מוז דאך איהם ענטפערען... „מאכען זיי פלאץ!"

— נו, זיי וועלען דאך אויך גארנישט פארזאמען!...

— וואס זאגט ער דא? זאגט ער דאס צו מיר? דאס איז דאך גאנץ שטארק! און דאס דארף איך ניט דערלאזען!

— רוהיג!...

— וואס מיינען זיי?...

וואס פאר א טאן? און דא הערט שוין אלעס אויף!

— שטויסען זיי זיך ניט!...

— האלטען זיי דאס מויל!... דאס האב איך ניט געדארפט זאגען. איך בין צו גראב געווען... נו, יעצט איז עס שוין געשעהן.

— ווי מיינען זיי?...

יעצט דרעהט ער זיך אום... דעם קען איך דאך, יע! — דאנערוועטער, דאס איז דאך דער בעקער מייסטער, וואס קומט שטענדיג אריין אין קאפע הויז... וואס טוט ער דא? ער האט געוויס אויך א טאכטער, אדער אימיצען אנדערש אין דער זינג-אקאדעמיע... יא, וואס איז דען דאס? יא, וואס טוט ער דען?... מיר שיינט גאר... יא, ער האלט דעם גריף פון מיין שווערד אין האנט... יא, איז דער קערל פעררוקט"?...

דער דיקער בעקער מייסטער האט אנגעכאפט דעם ליטע-

אַ שניצלעה

נאַנט'ס שווערד און ער סטראַשעט איהם, אַז ער וועט דעם שווערד צוברעכען און די שטיקלאַך וועט ער אריינשיקען צו זיין רעגי־מענט קאָמאַנדאָ. דער לייטענאַנט איז אונבאַהאָלפען, דער די־קער בעקער מייסטער איז צעהן מאָל שטאַרקער פון איהם. און דער לייטענאַנט האָט מיט אַמאָל דערפיהלט, אַז ער איז אויף אייביג פאַרלאָרען.

די אָפיצערען עהרע באַליידיגט, און ער איז געוועזן אונבאַ־האָלפען:

„עהרע פאַרלאָרען, אַלץ פאַרלאָרען".

אמת, דער דיקער בעקער מייסטער האָט גערעדט זעהר שטיל, און ווען יענער האָט מיט'ן האַנט צוגעהאַלטען דעם שווערד, האָט אויך קיינער ניט געזעהן. ער האָט עס גוט באַמערקט, טראַכט דער לייטענאַנט, און פונדעסטוועגען צווייפעלט ער און געהט אָן מיט זיינע צושלאָגענע און צושטרייטע גדאַנקען, און רעדט מיט זיך אַליין. און ווער קען עס ווירקליך באַהויפּטען, אַז קיינער האָט ניט געהערט, און עס קען גאַנץ מעגליך זיין, אַז אויב אפילו קיינער האָט ניט געהערט, אָבער ער אַליין קען דאָך פון דעם פאַל דערצעהלען אין דער היים, אָדער אין קאַפע, און דאָס וועט דערגעהן צו זיין רעגימענט. און ער איז אַ פאַרלאָרענער. און די גאַנצע לעבענס פרייד, און אַלץ וואָס האָט ביז מיט אַ שטונדע צוריק געהערט צו איהם, איז מיט אַמאָל ווי אַ רויך פאַרשוואונ־דען, און דער לייטענאַנט האָט זיך געפיהלט העכסט אומגליקליך, ווי עס קען זיך פיהלען אומגליקליך אַ לייטענאַנט, וואָס איז ער־צויגען געוואָרען אין דער מיליטערישער אַטמאָספערע און אויף די טראַדיציעס פון דער עסטרייכישער אַרמיי.

אָבער ווי עס שיינט, איז דעם לייטענאַנט באַשערט געוועזן צו זיין גליקליך, און נאָך אַ נאַכט וואַנדערען איבער די וויענער גאַסען קערט ער זיך צוריק אום אין דער קאַפע, און דאָ ווערט ער פון קעלנער געוואָהר, אַז דער דיקער בעקער מייסטער האָט באַקו־

מען דעם שלאג, אומקערענדיג זיך פון טעאטער, און איז אויפ'ן פלאץ געשטארבען.

דער לייטענאנט איז איבערגליקליך:

„ער איז טויט, — טוידט איז ער! קיינער ווייס גאר־נישט, און גלייך ווי קיין זאך וואלט ניט געשעהן! עס איז א גליק, וואס איך בין אין קאפע הויז געגאנגען... אזוי וואלט איך מיך אומזיסט דערשאסען. — עס איז דאך גלייך ווי דאס שיקזאל וואלט זיך ארייגעמישט"...

אויסער דעם, וואס די ערצעהלונג איז אן און פאר זיך קינסט־לעריש דורכגעפיהרט, און מאכט שניצלער'ן פאר א באאבאכטער פון גאר א באזונדער גרויס, איז הינטער דעם שלייער פון די האלב קאמישע, און האלב ערנסטע נאכדאכטונגען פון דעם לייטענאנט גוסטל, באהאלטען א גרויסער זין און אמת.

און די פילאזאפיע איז אזא:

לייטענאנט גוסטל האט געהאט א צוזאמענשטויס מיט דעם דיקען בעקער מייסטער. אויפ'ן פלאץ איז ער אונבאהאלפען. און ער האט מורא, אז קיינער זאל זיך פון דעם צוזאמענשטויס ניט דערוויסען. ווארום לויט די מיליטערישע רעגימענט פאר־שריפטען, האט ער געדארפט אויפ'ן פלאץ מיט'ן פרעכען בעקער מייסטער זיך אפרעכענען. ער האט עס ניט געקענט דערווייזען, און זיין עהרע אלס אפיצער איז פארלארען און פארפלעקט. און פאר איהם איז קיין אנדער אויסוועג ניט געבליבען ווי צו בא־געהן זעלבסטמארד, אום אפצואוואשען דעם פלעק. ער האט מיט זיין גאנצער אונוויסענהייט זיך דערפיהלט אומגליקליך און פאר־לארען. איז אבער דער יעניגער, וואס האט איהם באליידיגט געשטארבען, איז ער איבערגליקליך, ווייל קיינער וועט זיך איצ־טען ניט קענען דערוויסען, אז דער דיקער בעקערמייסטער האט איהם באליידיגט, און ער האט איהם גארנישט געקענט טאן.

און פון וואס עס קען אזא מענש ווי דער לייטענאנט זיין אומגליקליך, און פון וואס ער קען זיין גליקליך!...

א. שניצלער

אין דער ערצעהלונג „שטערבען“ איז דער העלד, פעליקס, פאראורטיילט צו שטארבען פון אן אונהיילבארע קראנקהייט. דער טויט איז אומפארמיידליך. אזוי האט ערקלערט דער פראָפעסאר בערנארד. פעליקס טראגט דעם טויט אין זיין בלוט, און עס איז נאר א פראגע פון צייט: פריהער אדער שפעטער. ווייל מעהר ווי א יאהר האט איהם דער פראפעסאר ניט געגעבען. פעליקס איז רייך, און ער האט א ראפאנירטען געשמאק. ער האט ליעב און ווערט געליעבט פון א וואונדערבארער פרוי. צו זיין דיענסט איז די גאנצע קונסט מיט אלע פארגעניגענס אנשטאלטען. און דאס איז דער הינטער־גרונד, אויף וועלכען עס וועבט זיך דאס שיקזאל פון דעם אפשטארבענדען פעליקס, דאס איז דער זון אונטערגאנג פון א לעבען, וועמעס רויטע און שארפע שטראלען האבען נאך צייט צו איינוויקלען אין ווייכער דעמערונג דעם פרעכטיגען פארצויבערטען שלאס.

פעליקס ליעבט מאריען מיט דער ליעבע פון א קראנקען עגאָאיסטישען מענשען, וועלכער האט דעם באוואוסטזיין, אז דער טויט שטעהט הארט הינטער זיין רוקען.

מאריע איז אן איידעלע און איבערגעגעבענע. זי האט זיך פון אלע לעבענס פרייד ענטזאגט און איז נאר באשעפטיגט מיט'ן ארומגאנג ארום קראנקען.

פעליקס, טראגענדיג דעם טויט אין הארצען, פיהלט א פאראכטונג צו אלץ, וואס איז געזונט און שמעקט מיט לעבענס לוסט. ער האט אן עקעל פאר די געזונטע מענשען, וואס ריידען פילאָזאפיש וועגען טויט אלס ערלייזער.

און ווען איינמאל עס האט איהם זיין פריינד דאקטאר אלפרעד געטראפען מיט א באנד שאפענהויער, האט פעליקס זיך צו איהם געווענדט:

—איך וויל דיר וואס זאגען, אלפרעד, איך וועל ווידער אנפאנגען ראמאנען צו לייענען.

— וואס איז דער מעהר?

— עס איז וויינינגסטענס אן אויפריכטיגע געשיכטע דער־צעהלעריי. גוט אדער שלעכט, פון קינסטלער אדער פון טעמפע. אבער די הערען דא, — און ער האט אנגעוויזען מיט די אויגען אויפ'ן באנד, וואס א'ז אויפ'ן דעקע געלעגען, — זיינען נידער־טרעכטיגע פאזארען.

—אה!

פעליקס האט זיך אויפגעהויבען פון בעט.

— פאראכטען דעם לעבען ווען מען איז געזונט ווי א גאט, דעם טויט רוהיג אנקוקען אין אויג ווען מען פאהרט שפאצירען אין איטאליען, וואו דאס דא זיין בליהט ארום אין די בונטעסטע פארבען, — דאס רוף איך איינפאך פאזע. זאל מען נעמען אזא הערען און איינשפארען אין א קאמער און איהם פאראור־טיילען צו פיבער און אטעם נויט, און דערביי איהם זאגען, אז צווישען דעם ערשטען יאנואר און דעם ערשטען פעברואר פון קומענדען יאהר וועט ער באגראבען זיין, און זאל ער דעמאלט עט־וואס פארפילאזאפירען.

— געה דאך, — האט אלפרעד געזאגט, — וואס איז דאס פאר פאראדאקסען!

— דאס פארשטעהסטו ניט. דו קענסט דאס ניט פאר־שטעהן! מיר איז דאס אלעס דערווידער. אלע זיינען פאזארען!

— און סאקראטעס?...

— איז געוועזען א קאמעדיאנט. ווען מען איז א נאטיר־ליכער מענש, האט מען פאר דעם אומבאקאנטען אנגסט. בעס־טענפאלס קען מען זיי פארגעבען. איך וועל דיר דאס גאנץ עהרליך זאגען. מען פעלשט די פסיכאלאגיע פון שטארבענדע, ווייל אלע גרויסע פון דער וועלטגעשיכטע, וועמעס טויט מען קען, האבען זיך געפיהלט פארפליכטעט דער נאכוועלט א קאמעדיע אויפצופיהרען. און איך! וואס טו איך דען? וואס? ווען איך רייד מיט אייך רוהיג איבער אלערליי מעגליכע זאכען, וועלכע געהען מיר גארניט אן, וואס טו איך דען?"

א. שניצלער

פעליקס פיהלט, אַז ער ווערט פון לעבען מיט גוואלד אַפּגע־ריסען. ער האָט ליעב דעם לעבען און ער פּאַראַכטעט די יעניגע, וועלכע פאַרלוימדען דעם לעבען. ער ליעבט מאַריען, וועלכע שווערט איהם, אַז זי וועט מיט איהם צוזאַמען שטאַרבען. אָבער פעליקס פאַרדעכטיגט, אָדער בעסער געזאָגט, ער אַהנט, אַז היג־טער דעם אַלעם, ניט אַכטענדיג אויף איהר באַשלוס מיט איהם צוזאַמען צו שטאַרבען, ליגט אַ ריין מענשליכער פאַרלאַנג ביי איהר צו לעבען, וועלכער ציהט איהר מיט אַלע קרעפטען, און דער שטאַרבענדער פיהלט, אַז מאַריע פאַרטומעלט קינסטליך אין זיך דעם רוף צום לעבען.

און ווען ער זאָגט איהר אין די לעצטע טעג פון זיין לעבען:

„אַז ווען איך וועל מוזען פון דאַנען געהן, נעם איך דיך מיט", ווערט זי באַפאַלען פון אַ טויט שרעק. און זי נעמט פאַר זיך איבערערעכענען אַלע שאַנסען און דעם פאָרצוג, וואָס זי, אַלס אַ געזונטער מענש האָט געגען איהם, וועלכער איז אַזוי שוואַך און קען זיך פון בעט ניט אויפהייבען.

מאַריע וויל ניט שטאַרבען. אמת, זי האָט איהם געשוואָ־רען. אָבער געשוואָרען האָט זי איהם אום נאָר צו באַרוהיגען, אום צו מאַכען איהם גוט פיהלען.

איינמאָל ביי־נאַכט, כאַפּט איהר פעליקס אָן ביי'ם קאָפּ און הייבט איהר אָן דריקען. ער איז באַפאַלען געוואָרען פון אַ ווילדען אויסברוך. ער וויל איהר דערשטיקען און זיין הייסער פייכטער אטעם ברענט איהר. ער שרייט:

„צוזאַמען, צוזאַמען! דו האָסט אַזוי געוואָלט. איך האָב מורא אַליין צו שטאַרבען. ווילסטו? ווילסטו?..

זי ווערט היסטעריש און שרייט:

„ניין, ניין, איך וויל ניט!" און זי רייסט זיך פון זיינע הענט ארויס און אַנטלויפט.

אין דער ערצעהלונג „פרוי בערטה גאַרלאַן" ווערט געשיל־דערט אַן איינפאַכע בירגערליכע פרוי מיט סענטימענטאַלע ניי־

גונגען. איזדער יוגענד האט זי איבערגעלעבט א שטיקעל ראמאן מיט א יונגען פידעל שפיעלער, אבער דערפון האט זיך גארנישט אויסגעלאזען. גאנץ יונג האט זי חתונה געהאט מיט א מאן, וואס איז פאר איהר פיעל עלטער געוועזן, און זי איז מיט איהם ארויסגעפאהרען אין א קליין שטעטעל ניט ווייט פון וויען. יאה־רען געהן, דאס איינפאכע בירגער לעבען פליסט אזוי גרוי און איינטאניג. זי האט געבארען א קינד. און אין דריי יאהר נאך איהר חתונה איז איהר מאן פלוצלינג געשטארבען. זי איז גע־בליבען אן אלמנה מיט א קליינעם זוהן.

בערטא גראהאן גיט לעסאנס אין מוזיק, און אויף אזא אופן קען זי זיך שפייזען מיט איהר קינד. און דאס לעבען ציהט זיך אזוי איינטאניג און גרוי, אהן קיינע געשעהענישען און פאסירונ־גען, וועלכע זאלען איהר פארגליווערטען לעבען א ביסעל דער־ווארימען און אפפרישען.

זי געהט אויפ'ן בית עולם וואו איהר מאן איז באגראבען, און געהן געהט זי ניט דערפאר, ווייל זי האט ליעב דאס שטיקעל ערד, וואו איהר מאן ליגט באגראבען. זי געהט מעהר פון גע־וואהנהייט. אזוי איז זי צום ערשטען מאל געגאנגען, און אזוי געהט זי בסדר.

און אזוי ווי א קערענדיל, וואס איז ווען אויף דער ערד אראפגעפאלען, הויבט אן ארויסצושפראצען צוריק פון דער ערד, אזוי אויך איז ווארשיינליך מיט דעם ליעבעם געפיהל, וואס וואכט זיך צוריק צום לעבען אויף מיט דער צייט. אזוי האט אויך גע־טראפען מיט פרוי גראהאן. און נאך א רייהע פון יאהרען, יאה־רען בלייכע, לאנגווייליגע און גרויע, הויבט זיך אין איהר בים־לעכווייס אן ערוואכען דאס געפיהל און דורשט צום לעבען, און איהר בלוט הויבט שנעלער פליסען אין איהרע אדערען. און זי בענקט.

און די עראינערונג, אז מיט צוועלף יאהר צוריק האט זי געפיהרט א ליעבע מיט דעם יונגען פידעל שפיעלער, ווערט פאר

א. שניצלער

איהר אליין אלץ דייטליכער און קלערער, און זי הויבט זיך אן אריינצולעבען אין איהר פארגאנגענהייט. און אזוי ביסלעכוויים, ביסלאכוויים וואקסט די בענקשאפט, ביז וואנען זי נעמט אן א באשטימטע פארמע, און זי פיהלט א נויטווענדיגקייט זיך צו זעהן מיט יענעם מענשען, וועמען זי האט אין דער יוגענד ליעב געהאט.

דורך א צופאל פאלט צו איהר אין האנט אריין א אילוסטריר־טער זשורנאל, וואו עס געפינט זיך א בילד פון דעם איצטער באַ־ריהמטען פידעל שפיעלער, עמיל לינדענבאך, וואו עס ווערט זעהר פיעל פון איהם גערעדט אלס באריהמטהייט.

עס ציהט איהר אין וויען. און זי זוכט אפ אן אויסרייד און פאהרט אין וויען.

און זי פיהלט, אז איהר געוועהנליכער לעבענס לויף האט זיך אביסעל אפגענויגט פון דער באשטימטער ריכטונג:

נעכט שווערע, שלאפלאזע. דאס בלוט איז אנגעפילט מיט אזא שווערער און הייסער פליסיגקייט. עס בענקט איהר הארץ, און דאס בלוט מאנט עפעס.

זי פאהרט א צווייטען מאל אין וויען און באגעגענט איהר אמאליגען געליעבטען, און זי גיט זיך איהם אפ, אהן א וועלכער עס איז אויסרעכענונג: — ווייל מעהר ווי איהם האט זי קיינמאל ניט געליעבט, און מעהר וועט זי קיין אנדערען ניט ליעבען.

זי ליעבט איהם מיט איהר גאנצען הארצען, מיט איהר בלוט און נשמה.

אבער ער?

זי מאטערט זיך פון ליעבע צו איהם. זי לײדט און שרייבט איהם בריעף פול מיט פייער און איבערגעבענהייט. אבער ער איז א פידעל שפיעלער. ער ענטפערט קאלטע, אויסגערעכענטע בריעף.

עס ווערט איהר מיט אמאל קלאר די גאנצע לאגע, ווען פרוי רופיוס קערט זיך צוריק פון וויען און ווערט קראנק אויף בלוט

א. שניצלער

פארניפטנוג, — א פאלגע פון א קרימינעלער אפעראציע. זי דערמאנט זיך, אז מיט איהר קען אויך דאס זעלבע געשעהן, ווייל אויך זי טראגט ווארשיינליך די מוטערשאפט אונטער איהר הארצען.

און שטעהענדיג אזוי נעבען דער טויטער, און קוקענדיג אויף דער טויטער'ס פאראליזירען מאן, ווערט איהר הארץ אנגעפילט מיט עקעל און פארכאטונג, און —

„מיט אמאל האט זיך איהר דער קאפ פארדרעהט און זי האט דערפיהלט, די איהר גוט באקאנטע פלוצליכע שוואכקייט און איבעל, וועלכע זיינען גיך פאראיבער. פון אנהייב איז איהר געוועזן שווער צו אטעמען. דערנאך האט זי א טיעפען זיפץ געטאן און האט גלייך דערפיהלט,ווי עס וואלט איהר ווערען לייכטער: זי האט פארשטאנען, אז מיט דעם אנקומען פון דער מידיגקייט זיינען אין דעם זעל־בען מאמענט פארשוואונדען ניט נאר פריהערדיגע שרעק, נאר אויך דער גאנצער אונזין פון יענע נארישע טעג, די לעצטע אויפבליצען פון איהר רעוואלטירענדען בלוט, — אלץ, וואס זי האט צוגענומען פאר ליעבע. שטעהענדיג אויף די קני לעבען דער טויטער'ס בעט, האט זי פארשטא־נען, אז זי געהערט ניט צו דער צאהל, יענע לייכטזיניגע פרויען, וועלכע טרינקען פון דעם פארגעניגענס בעכער ניט וויגענדיג זיך. זי האט זיך מיט עקעל דערמאנט אן דער איינציגער שטונדע פארגעניגען, וואס איז איהר געשענקט געווארען; א שרעקליכער ליגען, האט זיך איהר אויסגע־דוכט, איז געוועזען יענע אונפארשעמטע זעליגקייט"...

די ערצעהלונג אלס גאנצע, איז פיללייכט אביסעל צושוואו־מען, ניט אויסגעהאלטען, און עס פעהלט אין איהר יענע געזונטע באציהונג צום רעאלען לעבען:

ווייל קיין זאך איז אין דער ערצעהלונג ניט באשטימט, אלץ ציהט זיך אהין, וואוהין דער שרייבער ציהט. די איבעריגע מענ־

א. שניצלער

שעז אין דער ערצעהלונג זיינען נאָר אויף אזוי פיעל אָנגעצייכענט, וויפיעל עס איז נויטיג, אז זיי זאָלען דינען פאר א שוואכען הינ־טערגרונד. איין פונקט א שארפער, און דאָס איבעריגע איז בלייך.

דערפאר אָבער איז דער טראגיזם, אָפטמאָל אפילו גאנץ נאיאיוו, מיט א באזונדער פארשטענדניס אויסגעפיהרט.

עס קען גאנץ מעגליך זיין, אז דער שרייבער האָט אין דער ערצעהלונג געוואָלט אונטערשטרייכען דעם טראגיזם פון דער ריי־נער אונשולדיגער פרוי, וועלכע איז כמעט ווי אונבאהאָלפען אין איהר צוזאמענשטוים מיט דעם קאַלטען אייגענגוציגען מאַן. און עס געלינגט איהם אויך. און אויב די ערצעהלונג ליידט פון קינסטלערישען שטאנדפונקט, איז זי דערפאר איבערגעפילט מיט לירישער שטימונג, וואָס דאָס איז אָפט מאָל מעהר ווערט, ווי די אַלע רעאליסטישע פינקטליכקייטען.

4.

שניצלער האט צווישען זיינע דראמעס און ערצעהלונגען זעהר פיעל געוועהנליכע זאכען, זאכען, וועלכע צייכענען זיך באזונדערס מיט וואס ניט אוים. אין פיעלע דראמען, דערהייבט זיך ניט שניצלער העכער פון הערמאן באהר. דאס זיינען דראמען פון בעסערען סארט, ווי מיר זיינען געוואוינט, אז מען זאל אונז אונטערטראגען אין אונזער צייט. אבער דערפאר האט ער אייניגע איינאקטערס, ווי „דער גרינע קאקאדו" און „פאראצעלס", וועלכע דערהייבען זיך איבער אלע זיינע דראמען אין דעם זינען, ווי זיי זיינען אויפגעפאסט און פארטראכט געווארען.

„דער גרינע קאקאדו" איז א וויין קעלער, אין וועלכען די איבערזעטיגטע און דעגענערירטע פראנצויזישע גראפען, מארקיזען און הערצאגען: די פער פון דעם גאנצען פראנצויזישען אדעל פארקלייבען זיך גאנץ אפט מיט דעם איינציגען פערלאנג, צו געפינען דארט שארפע, אוננאטירליכע אויפרעגונגען. אין דעם שענק פארזאמלען זיך אויך די נידעריגסטע פארברעכער און אויסוואורפען.

די אלע, וועלכע זיינען אין דעם קעלער פארזאמעלט, זיינען אממעהרסטען אקטיארען, וועלכע שפיעלען מיט אזא מערקווירדיגער עכטקייט און אויפריכטיגקייט די ראלען פון די נידעריגסטע פארברעכער און מערדער, אז ביי די צוזעהער הייבען אן די הערצער צו קלאפען און ציטערען.

און דאס קומט פאר, ווען גאנץ פאריז פלאקערט מיט דעם גייסט פון רעוואלוציאן. און אין דעם אנדער עק פון שטאדט שטורעמט דאס פאלק די באסטיל.

אזוי היינט אויך ווי אלע מאל, פארזאמלען זיך פיעלע ארי־

סטאַקראַטען, וועלכע וואַרטען ווען דאָס שפּיעל וועט זיך אָנהייבען. עס איז קענטיג, אַז אַלע האָבען באַזונדערס ליעב אַ געוויסען אַקטיאָר הענרי פאַר זיין שפּיעלען.

עס קומען אריין מענשען פון גאַס און ברענגען מיט זיך די נייעס, אַז אין שטאָדט איז זעהר אונרוהיג. דאָס פאָלק איז אין אַ רעוואָלטירענדען גייסט.

דער הויפּט אַקטיאָר הענרי ערשיינט, ער איז גליקליך. ער האָט היינט חתונה געהאַט מיט זיין געליעבטער לעאָקאַדיע און חלומ׳ט צו פאַרלאָזען די ביהנע, אום צו באַזעצען זיך ערגיץ וואו אין אַ שטילען ווינקעל. ער שפּיעלט היינט צום לעצטען מאָל. עס קומען דערוויילע נייע אַריסטאָקראַטישע באַזוכער, און הענרי דערצעהלט מיט אויפריכטיגען פּאַטהאָס, ווי אַזוי ער האָט פון לעאָקאַדיען אָפּשייד גענומען ביים טיר פון טעאַטער, וואוהין זי איז אריין אין איהר קליידער־צימער, און אַזוי אַוועקגעהענדיג האָט ער מיט אַמאָל דערפיהלט אַ געוויסע מורא, און ער האָט זיך עטליכע מאָל אומגעקערט, ביז וואַנען ער האָט זיך באַשלאָסען אריינצורייסען אין איהר צימער, וואו ער האָט געטראָפען איהר אין דעם הערצאָג קאַדינאַ׳ס אָרעמס, און ער האָט איהם ערמאָרדעט.

אַלע ווערען פּאַרטרייסעלט.

דערצעהלט האָט ער דאָס מיט אַזאַ איבערצייגענדען און ניט אפעקטירטען טאָן אַז אַלע הייבען אָן גלויבען, אַז הענרי האָט טאַקי ערמאָרדעט דעם הערצאָג, און ווי דער פּאָעט ראַלין זאָגט:

„עס איז וואונדערבאַר. מיר ווייסען דאָך אַלע, אַז ער שפּיעלט, און פון דעסטוועגען, ווען דער הערצאָג וואָלט איצט אריין, וואָלט געוועזען גלייך ווי אַ גייסט וואָלט ערשיינען“.

מעהר פון אַלעמען איז זיכער, אַז הענרי האָט ערמאָרדעט דעם הערצאָג, איז דער ווירטה פון קעלער, ווייל ער ווייס, אַז לעאָקאַדיע איז געוועזען דעם הערצאָג׳ס געליעבטע. ער ווערט

א. שניצלער

אליין פארציטערט פאר דער מעגליכקייט, אז דאס שפיעל זאל איבערגעהן אין א ווירקליכקייט.

דערוויילע רייסען זיך אריין פון גאס פרישע מענשען מיט א טומעל. זיי שרייען אלע פרייהייט, פרייהייט! דאס פאלק האט געזיעגט! די באסטיל איז געפאלען!...

איינינגע פון די אריסטאקראטען שטעהען צו צו הענרי'ן. הענרי ערקלערט זיי ענדליך, אז עס איז ניט אמת.

דער ווירטה וועלכער האט מיט אמאל דערפיהלט, אז ער האט שוין ניט מעהר וואס מורא צו האבען, ווייל דאס פאלק האט געזיעגט, ווענדט זיך צו הענרי'ן און זאגט:

„דו דארפסט מעהר ניט מורא האבען; איצטער קענסטו עס אויס'שרייען פאר דער גאנצער וועלט. איך האב דיר געקענט ערצעהלען מיט א שטונדע צוריק, אז זי איז געוועזן דעם הערצאג'ס מעטרעסע"...

און דאס, וואס הענרי אליין האט געמיינט אז עס איז נור א שפיעל, איז געוועזן די ביטערע ווירקליכקייט. זי איז געוועזן דעם הערצאג'ס געליעבטע. הענרי ווערט אויפגעטרייסעלט, און ווען דער הערצאג קומט אם ענדע אריין, ווארפט זיך הענרי אויף איהם ארויף און דערשטעכט איהם.

אלץ אין דעם קעלער איז געוועזן א שפיעל. עס האבען גע־שפיעלט די יעניגע, וועלכע פלעגען כלומר'שט האלטען פייערדיגע, אויפהעצענדע רעדען געגען די אריסטאקראטען, וועלכע האבען זיך אליין פארגונען צו לאכען פון דעם אויפריכטיגען און אי־בערציינענדען שפיעל און עס אנגענומען פאר א שפאס.

עס האט געשפיעלט הענרי, ווען ער האט מיט פייער און פאטהאס דערצעהלט, ווי אזוי ער האט ערמארדעט דעם הערצאג. און, אבער, איז דאס שפיעל אין א ווירקליכקייט פארוואנדעלט געווארען.

און האט זיך פאראצעלס ניט געשפיעלט?...

פאראצעלס, דער געלעהרענטער דאקטאר און יאטראכימי־

קער, דער, וועלכער האט אין פינפצעהנטען יאהרהונדערט געגען זיך אויפגערייצט די גאנצע וועלט, דערפאר וואס ער איז שטארק ארויסגעטראטען געגען זיינע קאלעגען דאקטוירים. אט דער פאראצעלס, דער מערקווירדיגער מענש, מיט זיין גלויבען אין דאס איבערנאטירליכע און זיין נייגונג צו מיסטיציזם, האט אויך געגלויבט, אז אלץ איז א שפיעל. און מען קען זיך מיט דעם מענשליכען שיקזאל שפיעלען נאכ'ן אייגענעם פארלאנג.

קיפריאן, ברענגט פאראצעלס'ן צו זיך אהיים. די יונגע און אונשולדיגע יוסטינא באגעגענט פאראצעלס'ן מיט פרייד, ווייל פאראצעלס, דער איצטער בארימטער דאקטאר, איז דער אמאליגער האהענהיים, וועלכען זי האט אין איהר יוגענד געקענט. איהר מאן קיפריאן, וועמען זי ליעבט מיט'ן גאנצען פייער פון איהר אונשולדיגער נשמה, הויבט אן צו אפשפאטען פון פאראצעלס'ן. פאראצעלס איז פון אנהייב רוהיג און געלאסען, און מאכט א פארזוך צו איבערצייגען איהם. אבער יענער ווערט אלץ פרעכער און פרעכער. פאראצעלס פאסט א באשלוס און געהט צו גלייך צו יוסטינען און באפעהלט איהר צו שלאפען. און ווען יוסטינא געפינט זיך אונטער דעם איינפלוס פון זיין היפנאטישער קראפט, רוימט איהר פאראצעלס איין אין אויער, און ער גיט איהר אריין א געדאנק, אז זי האט פארראטען איהר מאן מיט איהר זינדיגער ליעבע.

יוסטינא כאפט זיך אויף פון איהר מאגנעטישען שלאף און שרייט מיט אמאל אויס און אנטלויפט גלייך אין איהר צימער און פארשפארט הינטער זיך די טיר, ווייל זי איז פאלשטענדיג איבערצייגט, אז זי האט פארראטען איהר מאן, און אז ניט לאנג צוריק איז זי געלעגען אין אנזעלמ'ס ארעמס. אבער אין דער אמת'ן איז זי אונשולדיג.

פאראצעלס, אויסער דעם וואס ער באזיצט די היפנאטישע קראפט, וואס דאס מאכט איהם אז ער זאל קענען שפיעלען מיט מענשען נאך זיין ווילען, איז אויך א פילאזאף, וועלכער גלויבט;

א. שניצלער

אז אויף וויפיעל ערשיינונגען קענען פאר אונז דינען אלס א אי־לוזיע, זיינען זיי ווירקליך און אמת.

קיפריאן, וועלכער איז איצטער איבערצייגט, אז פאראצעלס איז א אויסערגעוועהנליכער מענש, בעט איהם, אז איידער ער פארלאזט זיי זאל ער ערקלערען, צי איז דאס געווען ערנסט, צי איז דאס געווען א שפיעל?

פאראצעלס ענטפערט:

„עס איז געווען א שפיעל! וואס, אנדערש האט עס געקענט זיין? און וואס איז ניט קיין שפיעל אויף אונזער ערד, ווי גרויס און טיעף זאכען זאלען ניט זיין? איינער שפיעלט זיך מיט מאסען געדונגענע סאלדאטען, א צוויי־טער שפיעלט זיך מיט דעם אונזין פון אבערגלויבען, א דריטער, מעגליך, שפיעלט זיך מיט דער זון און פלאנע־טען, — איך שפיעל זיך מיט מענשליכע נשמות. און דער אליין וועט געפינען א זין, דער וואס זוכט דעם זין. מיר פארשטעהען קיינמאל ניט קיין אנדערע און מיר פארשטע־הען אויך זיך אליין ניט. מיר שפיעלען אלע; און ווער עס ווייס איז קלוג".

5.

עס איז ניט פיליכט קיין חסרון, וואס שניצלער איז אין פיעלע דראמען לייכט און אויבערפלעכליך: עס קען זיין דער־פאר, ווייל עס איז טעכניש אונמעגליך צו זיין טיעף אין דער דראמאטישער פארם. ווייל מיט דעם, וואס שניצלער וועט לאזען זיינע העלדען ריידען טיעפע רייד, וועט פאר קיין פאל ניט בא־וויזען, אז די דראמא גופא איז א טיעף פארטראכטע. עס פעה־לען אין זיינע דראמען דאס, וואס דער רוס, אדער נארוועגער וואלט אנגערופען שווערמוט, אבער דערפאר האבען זיי די מעלה, וואס אין זיי רוהט שטענדיג א וויכקייט און שפיעלעדיגקייט.

איינע פון זיינע ערשטע און טיפיש שניצלער׳שע ווערק, איז אהן צווייפעל „אנאטאל“.

אנאטאל איז א זאמלונג פון עפיזאדען אין דראמאטישער פארמע אין וועלכער ער פיגורירט.

אנאטאל איז א גוטמוטיגער, לייכטזיניגער וויענער לעבע יונג, וועמעס גאנצער לעבען ווערט אויסגעבראכט אין די נאכט קאפעען און אין דער געזעלשאפט פון מיידלאך און דאמען.

אנאטאל איז א קינד פון וויען, וואו דאס לעבען פליסט אין א לאנגזאמען טעמפ, און וואו אלץ ארום שיינט צו זיין געמיטליך.

אנאטאל האט ניט קיין הויכע פאדערונגען. אין זיין דענקען איז ער באגרענעצט. זיין מאראלע באציהונג צו דער וועלט און מענשען איז אויך ניט קיין הויכע, אבער דערפאר אויך ניט קיין נידעריגע. אויב ער פיהלט ניט קיין געוויסענסביסע פאר זיינע לייכטע פארהעלטניסע און אפט מאל ניט גערעכטע באהאנדלונג צו די פרויען מיט וועלכע ער איז צייטווייליג פארבונדען, בא־נעהט ער אבער דערפאר קיינמאל ניט געגען זיי קיין גראבהייטען,

און ער האָט אַלע מאָל פאַר זיי דעם בעסטען געפיהל, און זיינע עראינערונגען וועגען זיי זיינען פון די פיינסטע.

אַנאַטאָל באַזיצט געשמאַק. ער איז ראַפינירט; ער האָט טאַקט, ווייכקייט און פיינקייט. ער איז יונג און די פרויען פי־לען אויס זיין לײדיגען לעבען.

ער האָט אויך זיין אייגענע פילאָזאָפיע און איז אין אלגע־מיין ניט קיין גריבלער, וואָס גיט זיך אָפּ יעדער נאַכט חשבון הנפש. און איז דער טאָג אַריבער, זאָל ער געהן, ווייל דער טאָג האָט פאַר איהם נאָר אויף אַזוי פיעל אַ באַטרעף, אויף וויפיעל ער האָט הינטער זיך געקענט איבערלאָזען אַנגענעמע עראינערונ־גען: — און מאָרגען וועט ווידער אַ טאָג און נאַכט זיין.

ער איז אויך ניט נייגעריג. ער וויל ניט וויסען און איהם אינטערעסירט ניט וועמען עס ליעבט זיין דאַמע אויסער איהם. איהם אינטערעסירט ניט דער פרוי'ס פאַרגאַנגענהייט. פאַר איהם זיינען וויכטיג אַלע ערשיינונגען ווי זיי ערשיינען פאַר'ן אויג, אין דעם מאָמענט, ווען עס קומט אויס זיי צו זעהען. ער וויל ניט טראַכטען, אָדער בעסער געזאָגט, ער פוילט זיך אריינ־צוטראַכטען וועגען דעם, וואָס עס קען ליגען באַהאַלטען הינטער דער אויבערפלעכע, וועלכע שיינט צו זיין אַזוי רוהיג, גלאַט און שעהן. און ער איז ווירקליך צופרידען פון אַלץ, וואָס עס שיינט אויפ'ן פלאַץ צו זיין שעהן.

און ווען עס מאַכט זיך איהם אַ געלעגענהייט צו דערווי־סען זיך אויב זיין געליעבטע ליעבט איהם מיט אַן אמת, וויל ער זיך מיט דער געלעגענהייט ניט באַנוצען.

מאַקס, אַנאַטאָל'ס פריינד, שטעהט צו איהם צו, אַז ער זאָל היפּנאָטיזירען הילדא'ן און איהר צווינגען אַז זי זאָל אין איהר מאַגנעטישען שלאָף איהם דערצעהלען פון איהר פאַרגאַנ־גענהייט.

אַנאַטאָל מיט זיין נאַטירליכקייט און איינפאַכקייט ווייס גוט דעם סוד, אַז עס איז גאַנץ נאַטירליך פאַר אַזאַ פרוי פון

הילדא׳ס טעמפעראמענט און כאראקטער צו האבען נאך א גע־ליעבטען. און ער ערקלערט עס פאר מאקס׳ן גאנץ איינפאך:

„אויסער דעם זיינען מיידלאך פון דעם זארט שטענדיג אונטריי. עס קומט צו זיי נאטירליך... עס איז אזא סארט אינסטינקט. און עס איז פונקט אזוי ווי איך האב צוויי אדער דריי ביכער, וואס איך לייען אין איין און דער־זעלבער צייט. אזוי מוזען זיי האבען צוויי אדער דריי מענער, וואס זאלען אין איין און דערזעלבער צייט ארומ־הענגען ארום זיי״.

מאקס: — אבער ליעבט זי דיר דען?

אנאטאל: — וואס איז דער אונטערשיעד?

מאקס: — ווער איז דער אנדער מאן?...

אנאטאל: — פון וואנען זאל איך עס וויסען? איי־נער האט איהר געזעהן אין פאבריק, אן אנדערער האט איהר געמאכט אויגלאך אין שטאט־באהן, געהענדיג אהיים.

און אנאטאל געהט אן וויטער און רעדט געמיטליך:

„אלץ וואס זי וויל איז גוט צו פארברענגען איהר צייט ניט איבערדענקענדיג וועגען דעם. איך פרעג איהר אויב זי ליעבט מיר. זי זאגט יע. און דאס איז דער פאלשטענ־דיגער אמת. און דאן... בין איך דער איינציגער וועמען זי ליעבט?... זי זאגט ווידער יע... און דאס איז אויך אמת אויף דער מינוט, ווייל אין דער מינוט האט זי ווירקליך פארגעסען אן דעם אנדער מאן. און אויסער דעם... וואס אנדערש קען א פרוי זאגען?...״

אנאטאל איז א קינד פון אונזער יאהרהונדערט, א שטאדט און קאפע מענש, און איהם זיינען פרעמד די אלע דערהויבענדע געפיהלען, וועלכע האבען אמאל אנגעפילט דעם לעבען און בי־כער. און דאס, וואס אנאטאל זוכט איז ניט די ריינע, טוגענד־האפטע, אויף אייביג פארגליווערטע ליעבע. ער זוכט ליעבע און געמיט. ער זוכט ווייכקייט און פיינקייט. ער וויל די

א. שניצלער

געגענגוואַרט איינוויקלען איז א שלייער פון געמיטלינקייט און ליכטען צייט פאַרטרייב.

ער פיהלט אויף זיך אויך ניט קיין פליכטען און קיין מאָראַלען דרוק. אין זיין ברוסט קעמפען ניט, ווי ביי פאוסט׳ן, צוויי געפיהלען. און אין דער לעצטער נאַכט פאַר זיין חתונה, ווען ער קערט זיך אום פון דער כלה׳ס הויז, פאַלט ער אריין אויף א באַל אין דער אָפּערע, באַגעגענט זיך דאָרטען מיט אַן אַמאָליגער געליעבטע, וועלכע ער נעמט איהר מיט זיך אין זיינע צימערען, און פאַרברענגט מיט איהר די נאַכט.

אויף מאָרגען אין דער פריה, דאָס מיינט אין דעם טאָג, וואָס ער דאַרף געהן חתונה האָבען, זיצט זיך אַנאַטאָל פויל און נאַכלעסיג אין זיין באַקוועמען שטול, און עס געהט איהם כמעט גאָר אויפ׳ן זינען ניט אַרויף, וואָס אין עטליכע שטונדען ארום געהט ער זיך פאַרבינדען מיט א פרוי „אויף אייביג“.

און וואָס איז ווירקליך פון דעם פאַראַן צו טראַכטען? אַנאַטאָל וויים, אַז קיין זאַך אין דער וועלט וועט איהם ניט בינדען, און דאָס וויים אויך לאָנא, וועלכע שלאָפט נאָך דאָרטען אין זיין בעט.

עס קומט אריין מאַקס און דערמאָנט איהם, אַז היינט האַלב נאָך צוועלף איז זיין חתונה. אַנאַטאָל וויים פון דעם, אָבער ער איילט זיך ניט. מאַקס ווערט געוואָהר, אַז אין צווייטען צימער שלאָפט לאָנא. ער ווערט א ביסעל איבערראשט און פרעגט:

„איז דאָס אמת, אַנאַטאָל?“

אַנאַטאָל: — לאָז מיר דיך ערקלערען.

מאַקס: — און דאָס איז, ווי אַזוי דו הייבסט אָן דיין פאַרהייראַטען לעבען.

אַנאַטאָל: — זיי ניט קיין עזעל...

און אַנאַטאָל דערצעהלט איהם גאַנץ אונשולדיג א גע־

שיכטע, ווי אזוי עס האט געטראפען, וואס לאנא האט זיך מיט אמאל געפונען אין זיין בעט.

אנאטאל איז ביי זיך פעסט איבערצייגט, אז אזוי האט עס געמוזט זיין, ווייל עס איז אזוי נאטירליך. און ווייסט דען די אמת'ע ליעבעס לוסט אז אונטערשייד פון א פארהייראטען אדער אונפארהייראטען מאן? און ווייסט דען די אמת'ע ליידענשאפט פון דעם שרעקליכען סוד, אז אנאטאל געהט מארגען חתונה האבען?!

לאנא, וועלכע ווארעמט אנאטאל'ס בעט, ווייס ניט, וואס אנאטאל געהט היינט חתונה האבען. און ווען זי דערוויסט זיך דערפון מאכט זי א שרעקליכע סצענע.

אנאטאל ווערט נים אויפגערעגט, ער בארוהיגט איהר, און צום סוף פארדריסט איהם זעהר פאר איהר. און אין דער אמת'ן, צו וואס דארף ער דאס אלץ?

אנאטאל איז א דזשענטעלמאן, און ער באציהט זיך מיט גורטען טאן און איידעל צו יענע פרויען, וועלכע האבען איהם דערעסען. און ווען ער וויל זיך פאנאנדערגעהן מיט זיין געליעבטע, לאדט ער איהר איין פאר סאפער אין א רעסטאראן אין א באזונדער צימער. ביי איהם איז דאס שיידען זיך מיט זיין געליעבטע אויך א יום טוב, ווייל ער פיהלט באמת צו איהר א גוטען און צערטליכען געפיהל, פאר די פרייד וואס זי האט איהם ווען עס איז פארשאפט, און עס איז איהם זעהר שווער ארויסצוברעננגען פאר איהר אין א וועלכען עס איז איידעלען אופן, אז עס איז נעקומען די ריכטיגע צייט, וואס זיי דארפען זיך שיידען. און עס טוט איהם זעהר לייד, ווען זי דערצעהלט איהם די ערשטע, אז זיי מוזען זיך איצטער שיידען, ווייל זי האט זיך פארליעבט אין אן אנדערען. זיין אייגענליעבע ווערט אנגעריהרט. אבער באלד נעהט ער אריין אין זיין געוועהנליכען גוטמוטיגען און אביסעל איראנישען טאן, און ער דערצעהלט איהר, אז עס טוט

א. שניצלער

איהם זעהר הנאה, וואס דער עפיזאד האט זיך אזוי גוט פאר ביידען פארענדיגט.

אנאטאל איז א שטימונגס מענש, און ער האט דעריבער ליעב מעהר דאס, וואס עס רינגעלט ארום די זאך, איידער די זאך אליין. זיין ליעבע צו די פרויען מיט וועלכע ער איז פאר־בונדען, איז ניט בלויז די ליעבע פון א מאן, וועלכער האט נאר אין זינען צו זעטיגען זיין ליעבעס־באגעהר. אנאטאל האט ליעב די לופט און דעמער־שטונדען, וועלכע וויקלען ארום את די אלע ליעבעס פאסירונגען. ער איז אין דער נשמה א פאעט און האט א חוש פאר פיינקייט און עכטקייט. ער איז אבער פאר קיין פאל ניט סענטימענטאל.

אויך די פרויען וועלכע שניצלער פיהרט ארויס אין זיינע דראמען און ערצעהלונגען, זיינען אויך עכטע וויענערינס און שטימען פאלקאם מיט דעם טאן פון שניצלער'ס ווייכע, שטי־מונגספולע פאעזיע. זיי זיינען וויינינגער בירגערליך ווי אנדערע פרויען, און זיינען אפט קאפריזנע. זיי זיינען דורכזיכטיג און וויבליך.

6.

אויף אלץ. וואס שניצלער האט געשאפען ליגט שטענ־ דינג אויסגעשפרייט א געוויסער חן און אזא אנגענעמע, פארשלעפערענדע רוהיגקייט. אלץ אטעמט מיט פיינקייט. און עס זעהט אויס, אז שניצלער וויל זיך אליין ניט אויפרעגען, און וויל די מענשען ניט אויפרעגען. עס קען זיין, אז אין א געוויסען זינען איז דאס א פעהלער, אבער ביי שניצ־ לער'ן איז דער פעהלער פארלארען געגאנגען, ווייל הינטער אט דעם שלייער פון רעזיגנאציאן און רוהיגקייט איז געלעגען דער ראפינירטער סקעפטיציזם פון דעם מאדערנעם מענשען, פאר וועלכען עס איז מיט אמאל פלוצלונג קלאר געווארען, אז עס איז ווירקליך ניטא נאך וואס צו בענקען. ווייל אויב דאס איי־ גענע לעבען קען ניט זיין אנגעפילט מיט די אלע גוטע זאכען וואס געפינען זיך אין דער וועלט און אין זיך זעלבסט, — וואס איז שוין צו ערווארטען פון יענע באגריפען וועגען דעם פארגעשטעלטען לעבען, וואס ליגט הינטער דער ליניע פון אונ־ זער פארשטאנד און פאנטאזיע?...

שניצלער האט אבער מיט אמאל באוויזען, אז ער קען זיך אויך ערנסט באציהען צו די אלע ערשיינונגען אין פאליטישען ווי אויך אין אלטעגליכען לעבען. אין זיין ראמאן „דער וועג אינס פרייע", הויבט ער אויף דעם פארהאנג פון א שטיק לע־ בען, וועלכען שניצלער האט פריהער אונז ניט געוויזען.

אונפאר אונז דעקט זיך אפ א ווינקעל, אין וועלכען עס דרעהען זיך ארום מענשען פון דער העכערער געזעלשאפט:

אדעל־לייט, פינאנסיע'ען, ליטעראטען און פאליטיקער, קריסטען און אידען, סימפאטישע און אונסימפאטישע. — און אט

א. שניצלער

די אלע מענשען האבען זייערע שטרעבונגען, זיינען גאנץ אפט פארביטערט און באציהען זיך איינע צו די אנדערע, דא מיט פיינדשאפט, דא מיט גלייכגילטיגקייט און אויך מיט ליעבע.

אויב דער ראמאן „דער וועג אינס פרייע" איז אין גאנצען ניט פריי פון דאס כאראקטעריסטיש שניצלער'שע, דערפאר אבער, איז אין איהם קענטיג די געניטע האנט און טיפע פארשטענדניס פון צייטיג געווארענעם קינסטלער.

דער צענטער פון ראמאן איז א קריסט, געארג פאן ווערגענטין, וועלכער לעבט מיט זיין ברודער פעליציאן אין דעם אלטען הויז, וואס איז געבליבען נאך זייער פאטער'ס טויט. ער איז א מוזיקער, דערווייל א דעליטאנט, וועלכער האט אליין גרויסע האפנונגען, און אויך אנדערע, אז אין דער צוקונפט וועט ער זיין פון די אויסגעצייכענטסטע קאמפאזיטארען. ער האט דערווייל אנגעשריבען איינינגע ליעדער, וועלכע ווערען געזונגען און געשפיעלט מיט ערפאלג פון אנא ראזנער, זיין געליעבטע. ער שרייבט אויך א קווינטעט און גרייט זיך צו צו מאכען מוזיק פאר אן אפערא.

געארג פאן ווערגענטין איז א רוהיגער מענש און איז שטענדיג גענייגט צום ווייכען ליריזם. ער איז א מענש פון שטימונגען מיט זעהר אן איינדרוקספאלע און עמפינדליכע נשמה און הארץ. דער קרייז וואו ער פארקערט איז אממעהרסטען אויפגעשטעלט פון אידען. ער איז א גאסט ביי די ערענבערגס אין הויז, זעהר א רייכע, אויפגעקומענע פאמיליע. ער איז זעהר א ווילקאמענער גאסט ביי די ליטעראטען נירענבערגער און בערמאן. ער איז זעהר באפריינדעט מיט דעם אויפריכטיגען און העלדישען ציוניסט לעא גאלאווסקי. ער באגעגענט זיך מיט דעם אלטען און אויך יונגער דאקטאר שטראובער און מיט די אייסלערס.

אין זיין צוזאמען לעבען מיט זיינע אידישע פריינד, איז ער געגען זיי אלס פאעט, אפט מאל זעהר בלייך ווייל זיי זיינען

א. שניצלער

שארף, שניידענד און ער איז טרוימעריש און געמיטליך. זיי זיינען פאראדאקסאל, פול מיט ביטערקייט. זיי האסען, זיי זיינען באליידיגט. — אבער ער האט ניט אויף וועמען צו זיין שטארק באליידיגט, ער האט ניט וועמען צו האסען, און דאריבער איז ער שטיל, רוהיג און געמיטליך.

און ווי עס טרעפט זעהר אפט מיט שרייבער, ביי וועמען גאט וויים פאר וואס, די הויפט פיגור, ארום וועלכען עס דרעהט זיך די גאנצע ערצעהלונג, קומט ארויס בלאס, אזוי האט אויך געטראפען מיט געארג'ן אין שניצלער'ס ראמאן „דער וועג אינס פרייע".

און זאל עס אויך זיין דערפאר, וואס געארג אלס טרוימער און פאעט, האט ניט אין זיך יענע שארפע שטריכען און ציגע, וואס ברענגען שארף ארויס, אין א פאר געלונגענע ליניען דעם כאראקטער און פערזענליכקייט פון אזעלכע מענשען ווי נירענבערגער, בערמאן, לעא גאלאווסקי און דר. שטראובער, וואס געפינען זיך שטענדיג אין א אנגעשטרענגטער און אויפגערעגטער שטימונג. אדער אפשר דערפאר, ווייל שניצלער האט מיט געארג'ן גאר באזאנדערס ניט געוואלט פארשטעלען און ער האט איהם נאר גענומען אלס צענטער, ארום וועלכען עס זאלען זיך קענען דרעהען די איבעריגע מענשען, די מעהר אינטערעסאנטערע.

דער רויטער פאדעם, וואס וועבט זיך דורכ'ן ראמאן איז שוואך אנגעצייכענט. עס פעהלט אין איהם די אלע שטארקייטען און עפעקטען מיט דער שטייגענדער האנדלונג און קלימאקס. אין דעם ראמאן פארנעמט שניצלער א יאהר צייט לעבען פון א געוויסען געזעלשאפטליכען ווינקעל, און גיט אונז פון דעם ארומגעצוימטען קרייז, א גענויעם באגריף פון זייער אויסער און אינערליכען לעבען. און וואס עס איז מעגליך, אז עס זאל קענען פארקומען אין א יאהר צייט ביי געוועהנליכע אומשטענדען, קומט אויך פאר אין דעם ראמאן „דער וועג אינס

פרייע". אין א יאהר צייט קען מען זיך פארליעבען און זיך פאנאנדערגעהן, און די געליעבטע קען דערצו נאך אויך א מוטער ווערען. אזוי האט דא אויך געטראפען: געארג פארבינדט זיך אלץ מעהר מיט אנא ראזנער, א סימפאטישע מיידעל מיט האלב בירגערליכע, האלב קינסטלערישע נייגונגען. זי האט א טויט געבארענעם קינד, — און צום סוף געהען זיי זיך פאנאנדער.

די מענשען וועלכע זיינען פארוויקעלט אין דעם דינעם געוועב פון דער ערצעהלונג האבען א געוויסען געמיינשאפטליכען אינטערעס, וועלכער קייטעלט זיי צוזאמען אין איין קייט. און שניצלער צייכענט זיי מיט א גוטער פארשטענדניס און באאבאכטונגס פעהיגקייט.

עס געלינגט אפט שניצלערען מיט א פאר שטריכען צו מאכען, אז די מענשען זאלען לעבעדיג ערשיינען פאר אונזערע אויגען. דער אלטער עהרענבערג טרעט ארויס אין דער ערצעהלונג א צוויי דריי מאל, און דאך איז ער פאר אונז ווי א לעבעדיגער און גוט באקאנטער מענש, מיט וועלכען מיר וואלטען זיך וועלען אלע מאל טרעפען.

עהרענבערג איז א פיננאסיער, ער פיהרט גרויסע געשעפטען, אבער אין דערזעלבער צייט איז ער פארבליבען דער זעלבינגער גוטמוטיגער און אמת'ער איד. אבער שוין ניט אזוי איז זיין ווייב „מאדאם עהרענבערג", וועלכע האט ווי א שוואם אין זיך אריינגעצויגען די אלע פעהלערען פון דער אויפגעבלאזענער הויכער געזעלשאפט, דערצו נאך פארבלייבענדיג ביי איהר פלעבעאישער נאטור. אזוי זיינען אויך די קינדער עלזא און אסקאר. דער אלטער עהרענבערג פיהלט דעם פאלשען טאן אין זיין פאמיליע. ער קען עס ניט פארטראגען, ווייל ער איז פארבליבען דערזעלביגער איד, און אזא וואלט ער געוועזען, ווען ער וואלט אפילו געווען א קרעמער אדער הויזירער: גוטמוטיג, איינפאך און נאטירליך, וועלכער האט פיינט מיט'ן גאנצען

א. שניצלער

הארצען די פּאמפּעוואטע אנגעצווינענקייט פון דער אזוי גערו־
פענער הויכער געזעלשאפט; און וועלכער וואלט שטענדיג פּאר־
געצויגען צו פארברענגען צווישען אידען, עס מאכט ניט אויס
רייכע צי ארימע, און זאגען און הערען א שארפען אידישען
וויץ.

און ווי עס טרעפט אפט אינאזעלכע פעלע, איז זיין זוהן
אסקאר פונקט דער היפוך פון איהם. ער איז א סנאב, קריכט
אין דער הויכער קריסטליכער געזעלשאפט. שטעלט זיך פאר
קיין זאך ניט אפּ, און דערגעהט אזוי ווייט, אז איינמאל ווען ער
געהט פארביי א קירכע נעמט ער אראפּ זיין הוט. אבער דא
קומט אן דער אלטער עהרענבערג, וועלכער האט געזעהן וואס
זיין זוהן האט געצויגען זיין הוט ווען ער איז פארבייגעגאנגען
די קירכע, און ניט לאנג טראכטענדיג געהט ער צו און דער־
לאנגט זיין זוהן א פאטש גלייך אויפ'ן ארט, פאר אלעמען אין
די אויגען. עס הייבט זיך אויף א סקאנדאל און אסקאר מאכט
א פארזוך צו באגעהן זעלבסטמארד.

און אט איז דער שריפטשטעלער נירענבערגער, א
מענש מיט א טיפען אנאליטישען שכל, וועלכער האט
די אלע סענטימענטען שוין אין זיך שטארק פון לאנג
אן איבערגעלעבט, און פאר איהם איז נאר געבליבען
צו זיין בייסענד ציניש און סארקאסטיש, און אט איז
דער ליטעראט בערמאן, א מענש, וואס שטעהט צווישען צוויי
וועגט, וועלכע זיינען פאר איהם שווער דורכצוברעכען, און אט
איז לעא גאלאווסקי, א הייסער איד און פארקאכטער ציוניסט,
וועלכער ברענט מיט הייליגען צארן פאר יעדער זאך, וואס איז
אידיש, און וועלכער איז אלע מאל באריט צו פארטיידיגען
מיט'ן אייגענעם לעבען דעם אידישען כבוד. און עס טרעפט
אויך, אז ער האט א געלעגענהייט דאס צו דערווייזען, ווייל דער
אבער־לייטענאנט פארפאלגט איהם זעהר אלס איד, אין דער
צייט ווען ער דיענט אלס פרייווילינגער, און נאכדעם ווען לעא

א. שניצלער

ווערט באפרייט פון דיענסט, רופט ער ארויס דעם לייטענאנט אויף א דועל און דער'הרג'עט איהם.

אין דעם קרייז דרעהט זיך געארג ארום: ביי זיך טיעף אין הארצען פיהלט ער, אז ער דרעהט זיך אייגענטליך ארום אין א פרעמדער וועלט. אין דערזעלבער וועלט באגעגענט ער דעם אלטען און יונגען דאקטאר שטראובער. דער אלטער איז א איד פון דעם אלטען שניט, מיט אלע גוטע מעלות פון דעם סימפאטישען תלמודישען טיפ, וועלכער האט דעם גאנצען לע־בען אין זינען, אז ער איז א איד, דעריבער איז ער אין זיין ארום־גאנג מיט קריסטען זעהר גוט און פארזיכטיג. ער איז אין גרונד א גוטער און ברייטער מענש, און פאר איהם איז ווירקליך ניטא קיין אונטערשייד צווישען קריסט און איד, און דאך איז ער אן אמת'ער איד מיט אלע גוטע מעלות. דער יונגער דאק־טאר שטראובער איז שוין אן אויפגערעגטער, נערוועזער מענש. און זיין שטענדיגע באשטעהן און אונטערשטרייכען שארף זיין אידישקייט ווארפט זיך אין די אויגען.

און געארג פיהלט אפט אין די טיפעניש פון זיין הארצען, אז די מענשען, צווישען וועלכע ער דרעהט זיך, זיינען איהם אייגענטליך פרעמד אבער פונדעסטוועגען ציהט איהם צו זיי. ער האט ליעב בערמאנען, און דאך פיהלט ער צו איהם צייטענ־ווייס א ווידערגעפיהל. בערמאן רעדט צופיעל, כאטש ער רעדט אינטערעסאנט. בערמאן דערצעהלט פון אזעלכע זאכען, וואס מען האט גארניט געדארפט דערצעהלען. איהם פעהלט טאקט, אבער דאך ליגט אין אט דער צעווארפענקייט און נערוועזיטעט פיעל מעהר אינערליכער ריטם און באוועגונג איידער ביי יענע מענשען מיט די פיש־בלוט, מיט וועלכע זיין ברודער פעליציאן פארקעהרט. בערמאן דערצעהלט געארג'ען זעהר פיעל וועגען זיין פערזענליכען לעבען, וואס מען דארף עס גאר ניט דער־צעהלען. ער דערצעהלט איהם פון זיין ליעבע צו דער קריסט־ליכער אקטריסע. בערמאן ליידט דערביי און געארג קען ניט

פארשטעהן אט דעם ווידערשפרוך אין בערמאנען, אזוי ווי עס איז איהם ניט באגרייפליך יענע אונלאגישקייט, פאר וואס לעא גאלאווסקי, א הויכער און שעהנער מיט אן אויסזעהן פון א גריכישען גאט, איז אן אמת'ער איד און ציוניסט, און בערמאן, א טיפישער איד, נאכלעסיג און אביסעל איינגעבויגען, איז גע־גען אידישקייט.

געארג זאגט איינמאל צו בערמאנען:

—„ווייסט איהר, וואס איך געפין איין? אז איהר זייט אן ערגערער אנטיסעמיט, איידער דאס מעהרסטע פון די קריסטען, וועלכע איך קען".

—„גלויבט איהר אזוי? — האט ער זיך צולאכט. — קיין ריכטיגער אנטיסעמיט בין איך דאך ניט. אן אמת'ער אנטיסעמיט איז יענער, וועלכער איז אין גרונד גענומען אין כעס אויף די אידען פאר זייערע גוטע זיטען און ער טוט אלץ, וואס איז נאר מעגליך צו ענטוויקלען אין זיי די שלעכטע. אבער אין א געוויסען זין האט איהר רעכט. איך ערלויב זיך אבער אויך צו זיין אן אנטי־אריער. יעדע ראסע אלס אזעלכע, איז פון דער נאטור עקעלהאפט. נאר דער איינצעלנער איז צייטעגוויים אין שטאנד צו פארגלע־טען די העסליכקייט פון זיין ראסע דורך זיינע פערזענליכע אייגענשאפטען. אבער אז איך באזונדערס בין עמפינדליך צו די פעהלערען פון די אידען, דאס הויב איך גאר ניט אן צו לייקענען, ווארשיינליך איז דאס דערפאר, ווייל איך, מיר אלע, איך מיין מיר, אידען, זיינען סיסטעמאטיש ערצויגען געווארען צו דער עמפינדליכקייט"...

בערמאן איז א ווידערשפרוך אן און אין זיך. ער טראגט אין זיין בלוט א ווידערווילען געגען דעם פאלק פון וועלכען ער שטאמט, אבער אין דער זעלבער צייט איז ער מיט זיין פסיכא־לאגיע און האריץ אויפגעבונדען מיט די שטארקסטע פעדעם אט מיט דעם דאזיגען פאלק. און אויב עס איז א וועהטאג צו

זיין א איד, איז דאך אבער אויך דא א געטליכער פארנעגיגען אין דעם, וואס מען קען אזוי פיעל האסען, אי זיך אי די פרעמדע.

בערמאן איז אויך א ליידענדער מענש. זיין ליעבע מיט דער קריסטליכער אקטריסע איז א מאדנע, עפעס אזא ליעבע וועלכע שמעקט מיט קרענקליכקייט. בערמאן ווייס און פיהלט, אז זיין געליעבטע איז איהם ניט טריי, ווייל זי איז פון דעם לייכטען טיפ אקטריסעס, וואס מען קען זיי נעמען אויף סאפער נאך דער פארשטעלונג, אבער דאך פיהלט ער צו איהר אזא מאדנעם געפיהל און פארפליכטונג. בערמאן איז אויף איהר ניט אויפערזיכטיג, ווייל עס קען גאנץ מעגליך זיין, אז ער ליעבט איהר גאר ניט. ער איז אין דעם אליין ניט קלאר. און גיכער פון אלץ ווייס בערמאן, אז ער איז אין איהר ניט פארליעבט, אבער ביי איהם, דאכט זיך, ווערט אבער דאס פארוואנדעלט אין א זעלבסטנארעריי, אין א אילוזיע. עס איז איהם אנגענעם צו פיהלען דעם אייגענעם זיין און עס איז איהם ליעב צו פיה־לען דעם באוואוסטזיין, אז ער איז פארוויקעלט אין א ליעבעס געשיכטע.

און דער וועג צו פרייהייט, גלויבט בערמאן, איז דורך דעם אייגענעם הארצען, און יעדער קען זיך פיהלען באפרייט אויף זיין אייגענעם שטייגער.

בערמאן, וועלכער האט ניט געקענט דורכשלאגען די וואנט, וואס האט איהם פארשטעלט צו אסימילאציאן, וויל דורכברע־כען די צווייטע וועג. און אין איין ארט רעדט ער אויפגערעגט צו געארג׳ן:

„אסימילאציאן... דאס איז נאר א ווארט... יע, ווען עס איז וועט זי ווערען מעגליך... אבער נאך א לאנגער, לאנגער צייט. זי וועט ניט זיין אזוי ווי איינינגע ווילען, און ניט אזוי ווי אנדערע האבען מורא... דאס וועט אפילו גאר קיין אסימילאציאן ניט זיין... נאר עפעס אנדערש, וואס איז אזוי צו זאגען, די נשמה פון דעם ווארט. ווייסט איהר,

וואס עס וועט ווארשיינליך מיט דער צייט קלאר ווערען? אז מיר, — מיר, אידען, זאג איך, — זיינען ביז א געוויסען גראד געווען א פערמענענט פאר דער מענשהייט. יע, דאס וועט אפשר קלאר ווערען אין טויזענט אדער אין צוויי טויזענט יאהר ארום. איז דאס נאך אייער מיינונג א טרייסט?"
ער האט זיך ווידער פאנאנדערגעלאכט.

— ווער ווייס, — האט געארג געזאגט פארקלערט, — פיליכט וועט ער אויך זיין דער גערעכטער אין טויזענט יאהר ארום. און ביז דאן?...

— ביז דאן, ליעבער געארג, בלייבט דאס פראבלעם אונלעזבאר. אין אונזער צייט דאס צו לעזען איז אונמעגליך, אין דעם בין איך פעסט איבערצייגט. עס איז יעדענפאלס ניטא קיין אלגעמיינע לעזונג. עס זיינען גיכער מעגליך הונדערט טויזענד פארשידענע לעזונגען, ווייל יעדערער דארף דאס לעזען פאר זיך, ווי ער קען. יעדערער מוז פאר זיך געפינען אן אויסוועג פאר זיין באליידיגונג, פארצווייפלונג אדער עקעל, אום צו קענען פריי אפאטעמען. פיליכט זיינען פאראן אזעלכע, וואס מוזען פאר דעם צוועק דורכשפאצירען אין ירושלים... איך האב נאר מורא, אז דערגרייכענדיג דעם ניט ריכטיגען ציעל, וועלען זיך אסך ארומזעהן, אז זיי האבען זיך גענארט, — ניט אנגעקומען וואוהין מען האט באדארפט. איך גלויב אין אלגעמיין ניט, אז אין א מענגע קען מען געהן דורך פרייהייט... די וועגען אהין פיהרען ניט איבער דער ערד, נאר דורך אונז אליין. יעדער באזונדער מוז דורכגעהן זיין אינערליכען וועג. פאר דעם, פארשטעהט זיך, מוז מען וואס קלארער אריינקוקען אין זיך אליין און באלייכטען די פארבארגענסטע ווינקלען אין זיך. מען דארף האבען דעם מוט צו זיין, וואס מען איז, נאר ניט אראפגעהן פון אייגענעם וועג. אט וואס האט געדארפט זיין דאס אלטעגליכע געבעט פון יעדען אנשטענדי־

א. שניצלער

נען מענשען: ניט אראפּנעהן פון וועג."

בערמאן איז אן עכטער איד, כאָטש ער אליין וואָלט וועלען פון זיך אַנטלויפען. ער איז אַ נערוועזער מענש, דורכגעגנבערט און אויפגעגעסען פון צווייפעל און יאוש. ער איז פארביטערט. און קען מיט זיך קיין פריעדען ניט שליסען. און ווען עס פאַלט אַן אויף איהם דער בייזער גייסט, האַלט ער אלץ אין איין פאַר־ניכטען, און לויט נאָך בערמאַנען, ווען ער איז שלעכט געשטימט קומט אויס אַז —

„יעדער פילאָזאָפישע און מאָראַלע סיסטעם איז נור אַ וואָרט־שפּיעל. דאָס הייסט, אַן אַנטלויפען פון דער לעבע־דיגער פולקייט פון ערשיינונגען צו דער מאריאנעטענאַר־טיגער פאַרגליווערטקייט פון קאטעגאָריען. אָבער נראָה דאָס דאַרפען די מענשען האָבען, פון דאַנען נעמען זיך אלע פילאָזאָפיען, רעליגיאָנען, געזעצען פון מאָראַל. דאָס איז אלץ אַן אַנטלויפען, אונאויפהערליך, אייביג"...

שניצלער האָט אין דעם ראָמאַן געוויזען, אַז ער קען זיך באַציהען ערנסט צו אלע ערשיינונגען פון אונזער לעבען. און אַז נאָך אַלעמען איז אלץ ניט אַזוי איינפאַך, ווי עס ווייזט זיך אָפט מאָל אויס. דער גאַנצער ראָמאַן איז איינגעוויקעלט אין אַ פּאָעטיש ריין לירישען הויך. פון אלץ אָטעמט אַן איי־דעלע מעלאַנכאָליע און טרויער.

3 1761 07535697 2

